

NOWA MATURA

**PODSTAWA
PROGRAMOWA
2024**

Z GWO

**PRZEWODNIK
PO PUBLIKACJACH
MATURALNYCH
Z JĘZYKA POLSKIEGO**

Matura z języka polskiego

Do egzaminu maturalnego przygotowujemy kompleksowo. Arkusze, ćwiczenia, testy, powtórki lekturowe, repetytoria – wśród naszych propozycji każdy uczeń znajdzie metodę, która najbardziej mu odpowiada.

Nowa matura z języka polskiego. Lektury. Zakres podstawowy

Nasza nowość będzie nieocenioną pomocą dla ucznia już od pierwszej klasy liceum i technikum. Książka zawiera zadania do wszystkich lektur wymienionych w podstawie programowej (zakres podstawowy), które są zgodne z wytycznymi CKE. Na końcu publikacji znajduje się klucz odpowiedzi.

Uczniowie, którzy będą pracować z publikacją:

- przypomną sobie najważniejsze informacje dotyczące lektur i motywów, bo właśnie na tych elementach bazują zadania i pytania,
- przećwiczą pracę z tekstem literackim i materiałem ikonograficznym,
- doszlifują umiejętności odnajdywania kontekstów,
- zastosują zdobyte umiejętności w praktyce i je utrwalą.

NOWOŚĆ. Szczegóły i fragmenty książki na s. 2

Nowa matura z języka polskiego. Epoki. Testy historycznoliterackie. Zakres podstawowy

Nowe wydanie naszego bestsellera. Autorzy Dariusz Martynowicz i Katarzyna Agnieszka Włodkowska dostosowali zawartość do obowiązującej podstawy programowej z 2024 r. Publikacja nadal składa się 10 rozdziałów (każdy poświęcony innej epoce literackiej), map mentalnych z najważniejszymi cechami danej epoki, obszernego zbioru zadań, pytań oraz klucza odpowiedzi.

To kolejne narzędzie GWO, które posłuży uczniom już od pierwszej klasy szkoły średniej.

Uczniowie, którzy sięgną po książkę:

- utrwalą wiedzę dotyczącą epok literackich,
- przećwiczą pracę z tekstem literackim oraz materiałem ikonograficznym,
- rozwiną kompetencje krytycznego myślenia i argumentowania.

NOWA WERSJA. Szczegóły i fragmenty książki na s. 16

Nowa matura z języka polskiego. Arkusze. Zakres podstawowy. Tematy wypracowań. Zakres rozszerzony

Uaktualniona i uzupełniona wersja popularnej książki. Zestaw przekrojowych arkuszy to idealna propozycja na ostatniej prostej przed maturą. Książka zawiera 10 arkuszy egzaminacyjnych na poziomie podstawowym oraz przykładowe tematy wypracowań na poziomie rozszerzonym.

Uczniom pozwoli na:

- oswojenie się z egzaminem w nowej formule,
- przećwiczenie wszystkich wymaganych umiejętności w krótkim czasie,
- powtórzenie wiadomości i rozgrzewkę przed maturą.

NOWA WERSJA. Szczegóły i fragmenty książki na s. 29

Przedstawiamy sześć książek GWO – każda kształci kluczowe umiejętności i oswaja z nową maturą z języka polskiego w nieco inny sposób. Wszystkie pomogą uporządkować wiedzę, przećwiczyć wymagane umiejętności oraz poznać swoje mocne i słabe strony.

Nowa matura z języka polskiego. Repetytorium. Zakres podstawowy

Książka zbiera i porządkuje motywy literackie obecne w lekturach od starożytności do współczesności. Zawiera również przykładowe zadania w formie i treści takiej jak na maturze.

Pomoże w:

- samodzielnym sprawdzeniu utrwalanych treści dotyczących zarówno literatury, jak i zagadnień językowych,
- gruntownej powtórcie, na przykład do sprawdzianów z lektur od pierwszej do ostatniej klasy,
- tworzeniu przemyślanych i erudycyjnych prac pisemnych.

Szczegóły i fragmenty książki na s. 30

Szkicnotki literackie. Od Homera do Woltera. Antyk, Biblia, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie. Klasa I liceum i technikum

Nietypowa i puszczająca oko do młodzieży nowość. Książka zawiera szkicnotki (mapy myśli) podsumowujące wszystkie epoki literackie omawiane w pierwszej klasie szkoły średniej – od antyku po oświecenie. Uczniowie chętnie potkną wiedzę w pigułce – usystematyzowaną i przedstawioną w formie rysunkowych wykresów. Jeśli dodatkowo informacje podaje się im w pełnej humoru formie, nauka staje się przyjemnością. Pierwszoklasistom pomoże:

- poznać najważniejsze wątki lekturowe, zagadnienia historycznoliterackie oraz motywy charakterystyczne dla danej epoki,
- oswoić się z nawiązaniami i kontekstami,
- uporządkować i utrwalić wiedzę, by lepiej przygotować się do egzaminu oraz do sprawdzianów.

NOWOŚĆ. Szczegóły i fragmenty książki na s. 40

Nowa matura z języka polskiego. Ćwiczenia. Zakres podstawowy

Jako kompleksową pomoc przedmaturalną proponujemy obszerny zbiór ćwiczeń obejmujących wszystkie części egzaminu. Zadania w książce pomogą uczniowi przećwiczyć umiejętności potrzebne w każdej części matury, a zwłaszcza przygotować się do:

- konstruowania odpowiedzi ustnej,
- rozwiązywania testowych części matury pisemnej: „Język polski w użyciu” oraz „Test historycznoliteracki”,
- napisania wypracowania – publikacja zawiera zarówno przykładowe (wzorcowe) prace, jak i propozycje tematów do samodzielnego opracowania.

Szczegóły i fragmenty książki na s. 50

Nowa matura z języka polskiego

Lektury. Zakres podstawowy

Powtórki lekturowe

Nasza nowość będzie nieocenioną pomocą dla ucznia już od pierwszej klasy liceum i technikum. Książka zawiera zadania do wszystkich lektur wymienionych w podstawie programowej (zakres podstawowy), które są zgodne z wytycznymi CKE. Na końcu publikacji znajduje się klucz odpowiedzi.

Uczniowie, którzy będą pracować z publikacją:

- przypomną sobie najważniejsze informacje dotyczące lektur i motywów,
- przećwiczą pracę z tekstem literackim i materiałem ikonograficznym,
- doszlifują umiejętności odnajdywania kontekstów,
- zastosują zdobyte umiejętności w praktyce i je utrwalą.

Klucz odpowiedzi

Na stronie maturazpolskiego.gwo.pl znajduje się klucz odpowiedzi do rozdziału poświęconego pozytywizmowi, zamieszczonego na kolejnych stronach.

NOWOŚĆ

BOLESŁAW PRUS, *LALKA***Zadanie 1. (0–2)**

Określ czas, w którym rozgrywa się akcja *Lalki* Bolesława Prusa. Uzasadnij swój wybór, odnosząc się do treści utworu.

- A. XII wiek
- B. XVIII wiek
- C. XIX wiek
- D. XX wiek

Uzasadnienie wyboru:

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2. (0–1)

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Bolesław Prus

Lalka (fragment)

Stopiło się w nim dwu ludzi: romantyk sprzed roku sześćdziesiątego i pozytywista z siedemdziesiątego. To, co dla patrzących jest sprzeczne, w nim samym jest najzupełniej konsekwentne.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/lalka-tom-pierwszy.html> (dostęp 13.06.2024)

Podaj imię i nazwisko bohatera, którego dotyczą powyższe słowa, następnie uzasadnij ich słuszność, formułując dwa argumenty. W pierwszym uzasadnij, że bohater ma cechy pozytywisty, w drugim – że można dostrzec w nim także cechy romantyka.

Imię i nazwisko bohatera:	
Cechy pozytywisty	Cechy romantyka

Zadanie 3. (0-1)

Przyjrzyj się poniższym obrazom.

Obraz A.

Aleksander Gierymski

Piaskarze

Obraz B.

Wincenty Kasprzycki

Wystawa Sztuk Pięknych w Warszawie

Jaką Warszawę mogła znać Izabela Łęcka? Wybierz odpowiedni obraz i uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do wybranego dzieła oraz przykładów z powieści.

Zadanie 4. (0–2)

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Grażyna Borkowska

Wiele wątków i punktów widzenia (fragment)

Prus jest w ogóle daleki od krzepienia naszych serc. Nie tylko niepokoi czytelnika mnogością nierozstrzygniętych opinii i brakiem ostatecznej instancji orzekającej [...], lecz na dodatek wplata w narrację epizody i historie, które burzą stereotypowe wyobrażenia na temat epoki.

G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1999, s. 88.

Odnosząc się do powyższego fragmentu tekstu Grażyny Borkowskiej oraz treści *Lalki*, wyjaśnij, jak Bolesław Prus ocenił realizację idei pozytywistycznych. W odpowiedzi odnieś się do konkretnych przykładów z powieści.

praca organiczna	
praca u podstaw	
emancypacja kobiet	
asymilacja Żydów	

Zadanie 5. (0–1)

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

 Tekst 1.

Bolesław Prus

Lalka (fragment)

Zapalił jedną lampę, z głównego okna wydobył przy pomocy Kazimierza żardynierkę¹ i dwa wazon-y saskie, a na ich miejsce ustawił wazon-y japońskie i starorzymski stolik. Następnie kazał służącemu iść spać, miał bowiem zwyczaj własnoręcznie rozkładać przedmioty drobne, a osobliwie mechaniczne zabawki. Nie chciał zresztą, ażeby prosty człowiek wiedział, że on sam najchętniej bawi się sklepowymi zabawkami.

Jak zwykle, tak i tym razem wydobył wszystkie, zappełnił nimi cały kontuar² i wszystkie jednocześnie nakręcił. Po raz tysięczny w życiu przysłuchiwał się melodiom grających tabakier³ i patrzył, jak niedźwiedź wdrapuje się na słup, jak szklana woda obraca młyńskie koła, jak kot ugania się za myszą, jak tańczą krakowiacy, a na wyciągniętym koniu pędzi dżokej.

I przypatrując się ruchowi martwych figur po tysięczny raz w życiu powtarzał:

„Marionetki!... Wszystko marionetki!... Zdaje im się, że robią, co chcą, a robią tylko, co im każe sprężyna, taka ślepa jak one...”.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/lalka-tom-drugi.html> (dostęp 13.06.2024)

¹ żardynierka – podstawka w kształcie skrzyni, na której ustawia się rośliny doniczkowe

² kontuar – blat oddzielający osobą obsługiwaną od klienta

³ tabakierka – płaskie pudełeczko na tabakę

 Tekst 2.

William Szekspir

Makbet (fragment)

MAKBET

To życie tylko cieniem jest przelotnym,

Nędznym aktorem, co przez swą godzinę

Na scenie świata pawi się i puszy

I milknie potem

(Akt V, scena V)

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/makbet.html> (dostęp 13.06.2024)

Rozstrzygnij, czy wizja ludzkiego losu w obu tekstach jest podobna. Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do obydwu fragmentów.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 6. (0–1)

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Bolesław Prus

Lalka (fragment)

- Wyobraź pan sobie – zakończył – że wstępuje do klasztoru!...
- Panna Izabela?... – zapytał Szuman. – Cóż to, czy ma zamiar nawet Pana Boga kokietować, czy tylko chce po wzruszeniach odpocząć, aby pewniejszym krokiem wyjść za mąż?
- Daj jej pan spokój... to dziwna kobieta... – szepnął Ochocki.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/lalka-tom-drugi.html> (dostęp 13.06.2024)

Na podstawie Twojej wiedzy o Izabeli Łęckiej zdecyduj, czy podkreślone stwierdzenie ma charakter ironiczny. Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do konkretnego przykładu z *Lalki* Bolesława Prusa.

.....

.....

.....

.....

HENRYK SIENKIEWICZ, *POTOP*

Zadanie 7. (0–2)

Wskaż poprawne zakończenie zdania i uzasadnij swój wybór, odnosząc się do treści i tytułu powieści Sienkiewicza.

Akcja *Potopu* Henryka Sienkiewicza rozgrywa się w:

- A. XIX wieku. B. XVIII wieku. C. XVII wieku. D. XIV wieku.

Uzasadnienie wyboru:

.....

.....

Zadanie 8. (0–2)

Wskaż określenie, które najlepiej charakteryzuje Oleńkę Billewiczównę i uzasadnij swój wybór.

- A. Kokietka B. Patriotka C. Zdrajczyni D. Emancypantka

Uzasadnienie wyboru:

.....

.....

.....

Zadanie 9. (0–2)

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Henryk Sienkiewicz

O powieści historycznej (fragment)

Fantazja na tle dziejów znajduje nie tylko pole, ale i dane ogólne autentyczne, na mocy których może odgadywać logiczne i prawdopodobne zjawiska szczegółowe. Dodajmy, że powieściopisarz jeśli nie zawsze jest, to przynajmniej zawsze powinien być obdarzony niepospolitą intuicją, a może nie za śmiałym wyda się wniosek, że powieść historyczna nie tylko nie potrzebuje być poniewieraniem prawdy dziejowej, ale może być jej objaśnieniem i dopełnieniem. Ona powlecze odpowiednią barwą szare mury wzniesione przez historię, ona wypełni odpowiednio ich szczeliny, odtworzy na mocy analogii odarte przez czas ornamenta¹, odgadnie to, co być mogło, wygrzebie, co zostało zapomniane, i nie przekraczając zdarzeń dziejowych, może ułatwić ich zrozumienie. I może, bo odtworzy duszę człowieka lat minionych, jego namiętności, sposób myślenia; pokaże nam go [...] nie w mroku grobowej krypty², ale w świetle słonecznym.

https://pl.wikisource.org/wiki/O_powie%C5%9Bci_historycznej (dostęp 14.06.2024)

¹ ornament – motyw zdobniczy na przykład w architekturze, sztukach plastycznych, rzemiośle artystycznym

² krypta – sklepienie podziemie kościoła przeznaczone do składania relikwii i chowania zmarłych

9.1. (0–1)

Wymień dwie cechy, które – zdaniem Henryka Sienkiewicza – powinna mieć powieść historyczna. Nie cytuj.

Cecha 1:

.....

Cecha 2:

.....

9.2. (0–1)

Czy *Potop* ma cechy, o których wspomina Henryk Sienkiewicz w rozprawie *O powieści historycznej*? Uzasadnij swoje zdanie, odnosząc się do dwóch konkretnych przykładów z powieści.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 10. (0–1)

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Bartosz Straszczyszyn

Herosi znad Wisły (fragment)

Choć przyszedł na świat w epoce pozytywizmu, Andrzej Kmicic był w istocie bohaterem romantycznym. Dzielny rycerz z kart *Potopu* Henryka Sienkiewicza na niejednym bitewnym polu przelewał krew za Rzeczpospolitą.

<https://culture.pl/pl/artykul/herosi-znad-wisly> (dostęp 14.06.2024)

Co łączy Andrzeja Kmicica ze znanymi Ci bohaterami romantycznymi? Uzasadnij swoje zdanie, odnosząc się do dwóch konkretnych przykładów z powieści oraz postaci literackich z okresu romantyzmu.

Przykład 1.:

.....

Przykład 2.:

.....

Zadanie 11. (0–3)

Zapoznaj się z poniższym fragmentem *Potopu* Henryka Sienkiewicza.

Henryk Sienkiewicz

Potop (fragmenty)

– Dziwi mnie – odrzekła Billewiczówna – że waćpanowie do Upity jedziecie, gdyż sama słyszałam, jak pan Kmicic wam spokojnie w Lubiczu siedzieć przykazał, a tak myślę, że jemu przystoi rozkazywać, a waszmościom słuchać jako podkomendnym.

[...], Kokosiński począł się głaskać szeroką dłonią po głowie.

– Jako żywo! – rzekł – myślałby kto, że waćpanna do ciurów¹ pana Kmicica mówisz. Prawda jest, żeśmy mieli w domu siedzieć, ale gdy czwarty dzień idzie, a Jędrusia nie ma, przyszliśmy do takowej konwikcji², że się tam mógł znaczny jakiś tumult³ uczynić, w którym i nasze szable się przygodzą⁴.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/potop-tom-pierwszy.html#anchor-idm1173> (dostęp 14.06.2024)

¹ *ciura* – daw. człowiek należący do czeladzi obozowej, wojsk. pachołek

² *konwikcja* – daw. przekonanie

³ *tumult* – daw. zamieszki

⁴ *przygodzić się* – przydać się

11.1. (0–2)

Wskaż rodzaj stylizacji językowej zastosowanej w podanym fragmencie *Potopu* Henryka Sienkiewicza. Uzasadnij swój wybór.

A. Archaizacja	C. Stylizacja biblijna
B. Dialektyzacja	D. Stylizacja środowiskowa

Uzasadnienie wyboru:

.....

.....

.....

.....

11.2. (0–1)

Określ funkcję zastosowania stylizacji w powieści Henryka Sienkiewicza.

.....

.....

.....

Zadanie 12. (0–1)

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

 Sarmatyzm – formacja kulturowa w dawnej Polsce; [...] Teoria sarmacka (zwłaszcza w początkowym okresie) spełniała funkcję polityczną, uzasadniając dążenie Polski do mocarstwowości, odgrywała też rolę społeczną, budząc ducha rycerskiego i propagując kult męstwa (ideał szlachcica-rycerza); umiłowanie wolności i wysoko ceniona rycerska przeszłość skłaniały do naśladownictwa, do poszukiwania podobnych ideałów nie tylko w dziejach ojczystych, ale także we własnym rodzie (rozwój heraldyki¹, pamiętnikarstwa, a w nim dociekań rodowodowych). Jednocześnie aprobowana była – mniej lub bardziej jawnie – ucieczka od obowiązków żołnierskich w ziemiański żywot wiejski (ideał szlachcica-ziemianina), w konsekwencji powodowało to oddalenie od obowiązków obywatelskich, które otaczano co prawda respektem, ale w praktyce pilnowano przede wszystkim praw przysługujących stanowi, przywilejów osobistej wolności, w tym gwarantowanej konstytucyjnie (1573) swobody sumienia.

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/sarmatyzm;3972447.html> (dostęp 14.06.2024)

¹ heraldyka – nauka o herbach i rodach szlacheckich

Henryk Sienkiewicz

Potop (fragmenty)

Ze wszystkiej [...] szlachty zamieszkującej obszary Rzeczypospolitej wielkopolska właśnie najmniej była wojownicza. Tatarzy, Turcy i Kozacy nie deptali nigdy tych okolic, które od czasów krzyżackich zapomniały niemal, jak wygląda wojna w kraju. Kto ze szlachty wielkopolskiej czuł

w sobie bojową ochotę, ten się zaciągał do komputu¹ wojsk koronnych i tam stawał tak dobrze jak każdy inny; ale ci natomiast, którzy w domach woleli siedzieć, na prawdziwych się też domatorów zmienili, kochających się w dostatkach, we wczasach, na zawołanych² gospodarzy zasypujących swą wełną i zwłaszcza swoim zbożem rynki miast pruskich. [...]

Dziwni to byli żołnierze, z którymi rotmistrzowie³ niełatwo do sprawy przyjść mogli. Stawał na przykład towarzysz z kopią⁴ na dziewiętnaście stóp⁵ długą i w pancerzu na pierśsiach, ale w słomianym kapeluszu „dla chłodu” na głowie; inny w czasie musztry⁶ na gorąco narzekał, inny ziewał, jadł lub pił, inny pacholka wołał, a wszyscy w szeregu nie poczytywali za rzecz drożną gawędzić tak głośno, że rozkazów oficerów nikt dosłyszeć nie mógł. I trudno było dyscyplinę wprowadzać, bo się o nią bracia urażała mocno, jako godności obywatelskiej przeciwną. Ogłaszano wprawdzie „artykuły”⁷, ale ich słuchać nie chciano.

Kulą żelazną u nóg tego wojska był nieprzeliczony zastęp wozów, koni zapaśnych⁸ i pociągowych, bydła przeznaczonego na spyż⁹, a zwłaszcza sług pilnujących namiotów, sprzętów, jagieł¹⁰, krup¹¹ i bigosów, a wszczynających z lada powodu kłótnie i zamieszanie.

Przeciw takiemu to wojsku zbliżał się od strony Szczecina i nadodrzańskich łęgów Arwid Wittenberg¹², stary wódz, któremu młodość na wojnie trzydziestoletniej zbiegła, prowadząc siedmnaście tysięcy weteranów, w żelazną dyscyplinę ujętych.

Z jednej strony stał bezładny obóz polski, do zbiegowiska jarmarcznego podobny, hałaśliwy, pełen dysput, rozpraw nad rozporządzeniami wodzów i niezadowolenia, złożony z poczciwych wieśniaków na poczekaniu w piechotę zmienionych i z jegomościów prosto od strzyży owiec oderwanych; z drugiej maszerowały groźne, milczące czworoboki¹³ [...].

H. Sienkiewicz, *Potop*, t. 1, Warszawa 1987, s. 130–131.

¹ komput – stan liczebny wojska (uchwalony przez sejm); poczet, liczba

² zawołany – znakomity, doskonały

³ rotmistrz – w wojsku polskim od XV do XVIII w. dowódca rot piechoty lub chorągwi jazdy, później szwadronu

⁴ kopia – rodzaj kłującej broni drzewcowej ozdobionej proporcem

⁵ stopa – dawna miara długości, w Polsce równa ok. 0,288 m

⁶ musztra – ćwiczenia wojskowe

⁷ artykuł – przepis, instrukcja

⁸ zapaśny – zapasowy

⁹ spyża – prowiant dla wojska

¹⁰ jagła – kasza jagłana

¹¹ krupa – kasza

¹² Arwid Wittenberg (1606–1657) – postać historyczna, dowódca armii szwedzkiej

¹³ czworobok – szyk bojowy piechoty

Czy przedstawiciele szlachty opisanych przez Henryka Sienkiewicza można określić mianem sarmatów? Uzasadnij odpowiedź, odnosząc się do definicji sarmatyzmu oraz podanego fragmentu powieści.

Zadanie 13. (0–2)

Zapoznaj się z poniższym tekstem.

Ryszard Koziółek

Ciała Sienkiewicza (fragment)

Trylogia opowiada o tym, co stanowi niezbywalną wartość, a co zostało otrzymane, następnie utracone i ponownie odzyskane.

<https://culture.pl/pl/dzielo/ryszard-koziolok-ciala-sienkiewicza> (dostęp 9.07.2024)

Uzasadnij, że słowa Ryszarda Koziółka można odnieść do *Potopu* Henryka Sienkiewicza. Odnies się do konkretnego przykładu z powieści.

FIODOR DOSTOJEWSKI, *ZBRODNI I KARA*

Zadanie 14. (0–1)

Wskaż miasto, w którym w dużej mierze rozgrywa się akcja *Zbrodni i kary* Fiodora Dostojewskiego.

A. Moskwa	C. Warszawa
B. Paryż	D. Petersburg

Zadanie 15. (0–1)

Zapoznaj się z poniższą definicją.

 Determinizm – reprezentowany m.in. przez Hipolita Taine’a pogląd, że egzystencja człowieka jest uwarunkowana zarówno przez czynniki biologiczne i środowisko, w którym się wychowuje, jak i przez czynniki historyczne, które kształtują jego świadomość.

Wielki leksykon literatury polskiej, red. J. Bajda, M. Cieński i in., Wrocław 2006, s. 511.

Czy w kreacji bohaterów *Zbrodni i kary* można odnaleźć wpływy teorii deterministycznej? Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do przykładu konkretnej postaci z tej powieści.

Zadanie 18. (0–2)

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

 Tekst 1.

Fiodor Dostojewski

Zbrodnia i kara (fragment)

Człowiek „niezwykły” ma prawo [...] na przekroczenie niektórych zapór, i to jedynie w razie, gdy tego wymaga urzeczywistnienie jego idei (niekiedy zbawiennej dla całej ludzkości). [...] wszyscy prawodawcy i założyciele fundamentów ludzkości, poczynając od najstarożytniejszych, poprzez Likurgów², Solonów², Mahometów³, aż do Napoleonów i tak dalej, wszyscy co do jednego byli przestępcami już choćby przez to, że dając nowe prawo, tym samym naruszali dawne [...].

<http://biblioteka.kijowski.pl/dostojewski%20fiodor/zbrodnia%20i%20kara.pdf> (dostęp 14.06.2024)

¹ Likurg (ok. IX w. p.n.e.) – półlegendarny król Sparty; uważa się go za jej pierwszego prawodawcę

² Solon (ok. 635–560 p.n.e.) – grecki mąż stanu, przeprowadził reformy gospodarcze i ustrojowe w Atenach

³ Mahomet (ok. 570–632) – twórca i prorok islamu

 Tekst 2.

William Szekspir

Makbet (fragment)

LADY MAKBET

Jesteś już tanem¹ Glamis i Kawdoru,
I tym zostaniesz, co ci obiecano —
Tylko, że twojej lękam się natury,
Zbyt jest tliwości ludzkiej pełna mleka,
Aby najkrótszą pogoniła drogą.
Być wielkim chciałbyś, ambicję masz w sercu,
Ale ci słabość stoi na przeszkodzie;
Chcesz zająć wysoko, ale chcesz uczciwie,
Nie chcesz szachrować,
(Akt I, scena V)

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/makbet.html> (dostęp 14.06.2024)

¹ tan – szlachetny tytuł nadawany właścicielom ziemskim i zarządcom królewskim

18.1. (0–1)

Czy wypowiedź Lady Makbet na temat męża pozwala zaliczyć go do grupy ludzi niezwykłych, o których wspomina Raskolnikow? Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do obu fragmentów.

.....

.....

.....

.....

18.2. (0–1)

Czy Raskolnikowowi udaje się dowieść słuszności teorii o wyższości niektórych ludzi nad innymi? Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do treści *Zbrodni i kary*.

Zadanie 19. (0–2)

Przeczytaj poniższy tekst.

Fiodor Dostojewski

Zbrodnia i kara (fragment)

[...] wychodząc z W-skiego prospektu¹ na plac, dostrzegł naraz po lewej strome wejście na podwórze otoczone ślepyimi ścianami. Tuż za bramą, z prawej strony, w głąb podwórza ciągnęła się nieotynkowana, ślepa ściana sąsiedniego, trzypiętrowego domu. Po lewej stronie, również od bramy, równolegle do ściany ciągnął się drewniany płot, długi na jakieś dwadzieścia kroków, po czym skręcał na lewo. Było to opustoszałe, ogrodzone podwórze, gdzie leżały jakieś materiały. Nieco dalej wystawał zza płotu róg niskiej, murowanej szopy, która prawdopodobnie stanowiła część jakiegoś warsztatu. Był tu zapewne zakład ślusarski lub rymarski² albo coś w tym rodzaju; wszędzie, od samej bramy rozsypany był miał węglowy. [...] Nie widząc nikogo na podwórzu, wszedł do bramy i zobaczył tuż przy niej przymocowany do płotu ściek rynsztokowy (jak to często bywa w domach, gdzie mieszka dużo robotników, rzemieślników, woźniców itp.), a tuż obok na płocie zrobiony kredą znany, bo często w takich miejscach umieszczany, dowcipny napis: „Tu pszystawać nie wolno”. A więc dobre i to, bo samo wejście tu i wystawanie nie wzbudzi podejrzeń. „Tu właśnie należałoby wszystko ukryć i uciec!” Obejrzawszy się raz jeszcze, sięgnął już do kieszeni, gdy naraz pod zewnętrzną ścianą, między bramą a rynną, która to przestrzeń miała nie więcej niż arszyn³ szerokości, zauważył wielki, nie ociosany kamień wagi z półtora puda⁴, oparty o murowaną ścianę wychodzącą na ulicę. Za ścianą tą była jezdnia, chodnik, słychać było kroki przechodniów, od których zawsze tu się roiło [...].

<http://biblioteka.kijowski.pl/dostojewski%20fiodor/zbrodnia%20i%20kara.pdf> (dostęp 14.06.2024)

¹ prospekt – długa, szeroka i prosta *ulica, aleja*

² rymarski – od rymarz, czyli rzemieślnik wyrabiający przedmioty ze skóry, zwłaszcza uprząże, siodła

³ arszyn – dawna rosyjska jednostka długości będąca sumą łokcia i stopy (ok. 71–81 cm)

⁴ pud – dawna rosyjska jednostka wagowa równa 16,38 kg

Wskaż nazwę prądu, który został wykorzystany w powyższym opisie.

A. Impresjonizm

B. Symbolizm

C. Ekspresjonizm

D. Realizm

Uzasadnienie wyboru:

Nowa matura z języka polskiego

Epoki. Testy historycznoliterackie Zakres podstawowy

Powtórki z epok

Nowe wydanie naszego bestsellera. Autorzy Dariusz Martynowicz i Katarzyna Agnieszka Włodkowska dostosowali zawartość do obowiązującej podstawy programowej z 2024 r.

Publikację polecamy już od pierwszej klasy szkoły średniej. W szczególności uczniom, którzy chcą przećwiczyć pracę z tekstem literackim, utrwalić wiedzę dotyczącą epok literackich, rozwinąć kompetencje krytycznego myślenia i argumentowania, ale także oswoić się z egzaminem maturalnym w nowej formule.

Książka zawiera:

- 10 rozdziałów – każdy poświęcony innej epoce literackiej,
- mapy mentalne z najważniejszymi cechami danej epoki,
- obszerny zbiór zadań odwołujących się do fragmentów tekstów literackich oraz materiału ikonograficznego (zgodnych z wytycznymi CKE),
- pytania dotyczące założeń i ważnych pojęć odnoszących się do każdej epoki,
- klucz odpowiedzi.

Klucz odpowiedzi

Na stronie maturazpolskiego.gwo.pl znajduje się klucz odpowiedzi do rozdziału *Epok* poświęconego Młodej Polsce, zamieszczonego na kolejnych stronach.

NOWA WERSJA

1914 - WYBUCH I WOJNY ŚWIATOWEJ

1917 - REWOLUCJA PAŹDZIERNIKOWA W ROSJI

1918 - KONIEC I WOJNY ŚWIATOWEJ, ODZYSKANIE PRZEZ POLSKĘ NIEPODLEGŁOŚCI

inne nazwy: MODERNIZM, NEOROMANTYZM, FIN DE SIÈCLE, BÈLLE ÉPOQUE

MŁODA POLSKA

Polska 1890-1918

Europa
lata 50. XIX w. - 1918

CECHY EPOKI

CYGANERIA ARTYSTYCZNA

KULT ARTYSTY I SZTUKI

KULTURA POPULARNA

KONFLIKT ARTYSTY - FILISTER

„kapłan sztuki”

mieszczuch
o ograniczonych
horyzontach

FILOZOFIA

ARTHUR SCHOPENHAUER - PESYMIZM
(człowiek bezustannie cierpi, ukojeniem bólu może być sztuka lub nirwana)

FRIEDRICH NIETZSCHE - NIHILIZM
(konceptcja nadczłowieka, jednostka wybitna może działać poza dobrem i złem)

HENRI BERGSON - INTUICJONIZM
(świat można poznać za pomocą intuicji, świat bezustannie się rozwija dzięki *élan vital* - pędowi życiowemu)

dramat symboliczny

GATUNKI

dramat
naturalistyczny

WAŻNE POJĘCIA

„SZTUKA DLA SZTUKI” (sztuka jest wolna od zadań politycznych, społecznych, religijnych, jest elitarna)

DEKADENTYZM (kryzys duchowy, pustka wewnętrzna, bierność)

KATASTROFIZM (przeczcucie końca cywilizacji i rozpadu jej wartości)

CHŁOPOMANIA (ludomania: fascynacja życiem chłopów i kulturą ludową)

KIERUNKI W LITERATURZE I SZTUCE

IMPRESJONIZM

SYMBOLIZM

SECESJA

EKSPRESJONIZM

CYTATY

„Wyście sobie, a my sobie. / Każden sobie rzepkę skrobie”
(S. Wyspiański, *Wesele*)

„Cóż tam Panie, w polityce? Chińczyki trzymają się mocno!”
(S. Wyspiański, *Wesele*)

„Nie wierzę w nic, nie pragnę niczego na świecie”
(K. Przerwa-Tetmajer, *Nie wierzę w nic*)

„Eviva l'arte!” (‘Niech żyje sztuka’)
(K. Przerwa-Tetmajer, *Eviva l'arte!*)

Zadanie 1. (0–1)

Podaj imiona i nazwiska twórców opisanych koncepcji filozoficznych.

	Opis koncepcji filozoficznej	Filozof
1.	Jego pesymistyczna filozofia zakłada, że istotą ludzkiej egzystencji jest bezrozumny i niedający się zaspokoić popęd. Życie staje się pasmem cierpień. Ból istnienia mogą załagodzić współczucie dla innych cierpiących, sztuka lub osiągnięcie nirwany.	
2.	Głosił kult życia, mocy, tężyzny biologicznej. Stworzył koncepcję nadczłowieka – jednostki silnej, wybitnej, doskonałej biologicznie i duchowo, działającej poza dobrem i złem.	
3.	Uważał, że poznanie rzeczywistości za sprawą intelektu deformuje obraz świata, dlatego należy się posługiwać intuicją oraz instynktem i dzięki temu otworzyć się na <i>elan vital</i> – popęd życia przenikający świat.	

Zadanie 2. (0–2)

Zapoznaj się z poniższymi tekstami.

■ Tekst 1.

Stanisław Przybyszewski

Confiteor (fragment)

Sztuka nie ma żadnego celu, jest celem sama w sobie, jest absolutem, bo jest odbiciem absolutu – duszy.

A ponieważ jest absolutem, więc nie może być ujętą w żadne karby, nie może być na usługach jakiegokolwiek idei, jest panią, praźródłem, z którego całe życie się wyłoniło. [...]

Artysta nie jest sługą ani kierownikiem, nie należy ani do narodu, ani do świata, nie służy żadnej idei ani żadnemu społeczeństwu.

Artysta stoi ponad życiem, ponad światem, jest Panem Panów, niekieleznany żadnym prawem, nieograniczany żadną siłą ludzką.

S. Przybyszewski, *Confiteor*, [w:] tegoż, *Wybór pism*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966, s. 142, 144.

■ Tekst 2.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

*Eviva l'arte!*¹ (fragment)

Eviva l'arte! W piersiach naszych płoną
Ogień przez Boga samego włożone:
Więc patrzym na tłum z głową podniesioną,
Laurów za złotą nie damy koronę,
I chociaż życie nasze nic nie warte:
Eviva l'arte!

¹*Eviva l'arte* (wł.) – „niech żyje sztuka”

Antologia poezji polskiej, red. J. Grzybowski, Kraków 2007, s. 420.

2.1. Rozstrzygnij, czy kreacja artysty w *Confiteorze* i wierszu *Eviva l'arte!* jest podobna. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do obu utworów.

2.2. Czy przedstawienie poety w wierszu Kazimierza Przerwy-Tetmajera odpowiada romantycznej wizji artysty? Uzasadnij odpowiedź.

Zadanie 3. (0–2)

Zapoznaj się z dwoma obrazami.

A.

B.

Który obraz – A czy B – reprezentuje sposób postrzegania rzeczywistości charakterystyczny dla postawy dekadencej? Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do obu dzieł.

Zadanie 4.

Na podstawie *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego zinterpretuj podane symbole.

bronowicka chata	
złoty róg	
chochoł	
sznur	

Zadanie 5. (0–1)

Przeczytaj zamieszczony niżej tekst.

Stanisław Wyspiański

Wesele

Akt I. Scena 19 (fragment)

PAN MŁODY

Tak to czuję, tak to słyszę:
i ten spokój, i tę ciszę,
sady, strzechy, łąki, gaje,
orki, żniwa, sloty¹, maje.
Żyłem dotąd w takiej cieśni²,
pośród murów szarej pleśni:
wszystko było szare, stare,
a tu naraz wszystko młode,
znalazłem żywą urodę,
więc wdecham to życie młode;
teraz patrzę się i patrzę
w ten lud krasny, kolorowy,
taki rzeński, taki zdrowy –
choćby szorstki, choć surowy.

Wszystko dawne coraz bladsze,
ja to czuję, ja to słyszę,
kiedyś wszystko to napiszę;
teraz tak w powietrzu wiszę
w tej urodzie, w tym weselu;
lecę, jak mnie konie niosą –
od miesiąca chodzę boso,
od razu się czuję zdrowo,
chadзам boso, z gołą głową;
pod spód więcej nic nie wdziewam
od razu się lepiej miewam.

S. Wyspiański, *Wesele*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1989, s. 85.

¹ sloty – długotrwały deszcz

² cieśń – ciasnota

Nazwij prezentowaną przez Pana Młodego postawę charakterystyczną dla Młodej Polski. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do powyższego tekstu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 6. (0–1)

Jaki jest związek ilustracji z dramatem *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego? Omów symbolikę przedstawionego elementu.

Zadanie 7. (0–1)

Przeczytaj poniższy fragment *Wesela*.

Stanisław Wyspiański

Wesele

Akt I. Scena 30 (fragment)

PAN MŁODY

Myśmy wszystko zapomnieli;

Mego dziadka piłą rżnęli...

Myśmy wszystko zapomnieli.

GOSPODARZ

Mego ojca gdzieś zadźgali,

gdzieś zatłukli, spopychali:

kijakami, motykami

krwawiącego przez lód gnali...

Myśmy wszystko zapomnieli.

S. Wyspiański, *Wesele*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1989, s. 112–113.

Na podstawie podanego fragmentu i całego dramatu wyjaśnij, o jakiej przyczynie nieporozumień między chłopami a inteligencją jest mowa.

Zadanie 8. (0–1)

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami *Wesela*.

Stanisław Wyspiański

Wesele

Akt III. Scena 37 (fragmenty)

CHOCHOŁ

To drugi CZAR!

A zakłète słomiane straszycło, ująwszy w niezgrabne racie¹ podane przez družbę patyki – poczyną sobie jak grajek-skrzypek – i – słyszeć się daje jakby z atmosfery błękitnej idąca muzyka weselna, cicha a skoczna, swoja a pociągająca serce i duszę usypiająca, leniwa, w omdleniu a jak źródło krwi żywa, taktem w pulsach nierówna, krwawiąca jak rana świeża: – melodyjny dźwięk z polskiej gleby bólem i rozkoszą wykołyszany.

[...]

JASIEK

Nic nie słysom, nic nie słysom,

ino granie, ino granie,

jakieś ich chwyciło spanie...?!]

[...]

– a za głuchym dźwiękiem wożą się sztywno pary taneczne we wieniec uroczysty, powolny, pogodny

– zwartym kołem, weselnym –

S. Wyspiański, *Wesele*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1989, s. 277, 279.

¹ racie – kończyny, niby-ręce

Na podstawie podanej sceny i znajomości całego dramatu, zinterpretuj znaczenie chocholego tańca.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 9. (0–1)

Zaznacz odpowiedzi zawierające prawdziwe informacje na temat dramatu *Wesele*.

- A. Jest to dramat narodowy.
- B. *Wesele* można określić mianem dramatu symbolicznego.
- C. Zakończenie dramatu ma jednoznaczną wymowę.
- D. Akcja *Wesela* rozgrywa się na dwóch płaszczyznach: realistycznej i fantastycznej.
- E. Dramat Wyspiańskiego wskazuje przyczyny nieporozumień między arystokracją a inteligencją.
- F. Akcja nawiązuje do autentycznych wydarzeń, które się rozegrały na podkrakowskiej wsi.
- G. *Wesele* to źródło wielu cytatów o charakterze uniwersalnym, które na stałe weszły do polszczyzny.

Zadanie 10. (0–2)

Przeczytaj zamieszczony fragment tekstu Jana Kasprowicza pt. *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*.

Jan Kasprowicz

Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach (fragment)

I

W ciemnosmreczyńskich skał zwaliska,
Gdzie pawiookie drzemią stawy,
Krzak dzikiej róży pąs swój krwawy
Na plamy szarych złomów ciska.

U stóp mu bujne rosną trawy.
Bokiem się piętrzy turnia¹ śliska,
Kosodrzewiny² wężowiska
Poobszywały głązne ławy³...

¹ turnia – skalisty szczyt

² kosodrzewina – rosnący w górach gatunek sosny

³ głązne ławy – ławy z głązów

Samotny, senny, zadumany,
Skronie do zimnej tuli ściany,
Jakby się lękał tchnienia burzy.

Cisza... O liście wiatr nie trąca,
A tylko limba próchniejąca
Spoczywa obok krzaku róży.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/z-wichrow-i-hal-z-tatr-krzak-dzikiej-rozy-w-ciemnych-smreczy.html>

(dostęp 16.03.2023)

10.1. Wyjaśnij, w jaki sposób poeta opisuje górski krajobraz w wierszu *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* i co dzięki temu osiąga.

.....

.....

.....

.....

10.2. Podaj dwie propozycje odczytania symboliki limby i róży.

Limba	Róża

Zadanie 11. (0–1)

Zapoznaj się z fragmentem wiersza Leopolda Staffa *Kowal*.

Leopold Staff

Kowal (fragment)

Lecz gdy ulegniesz, serce, pod młota żelazem,
Gdy pęknieś, przeciw ciosom stali nieodporne:
W pył cię rozbiją pięści mej gromy potworne!

Bo lepiej giń, zmiażdżone cyklopowym¹ razem,
Niżbyś żyć miało własną słabością przekłętą,
Rysą chorej niemocy skażone, pęknięte.

¹ cyklopowy – od cyklopi, mit. gr. olbrzymy z jednym okiem pośrodku czoła; wykuwały dla Zeusa pioruny

Poezja Młodej Polski, wybór M. Jastrun, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 304.

Ustal, przeciw jakiej postawie buntuje się podmiot liryczny. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do podanego fragmentu utworu.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 12. (0–1)

Przeczytaj fragmenty wiersza *Melodia mgieł nocnych* Kazimierza Przerwy-Tetmajera.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Melodia mgieł nocnych

(*Nad Czarnym Stawem Gąsienicowym*) (fragmenty)

Cicho, cicho, nie budźmy śpiącej wody w kotlinie,
lekko z wiatrem płasajmy po przestworów głębinie...
[...]

Oto gwiazdę, co spada, lećmy chwycić w ramiona,
lećmy, lećmy ją żegnać, zanim spadnie i skona,
puchem z mleczu się bawmy i ćmy błoną przezroczą,
i sów pierzem puszystym, co w powietrzu krąg toczą,
nietoperza ścigajmy, co po cichu tak leci,
jak my same, i w nikle oplatajmy go sieci,
z szczytu na szczyt przerzućmy się jak mosty wiszące,
gwiazd promienie przybiją do skał mostów tych końce,
a wiatr na nich na chwilę uciszony odpocznie,
nim je zerwie i w płąsy znów pogoni nas skocznie...

Poezja Młodej Polski, wybór M. Jastrun, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 39.

Dokończ zdanie. Zaznacz odpowiedź A albo B, a następnie odpowiedź wybraną spośród 1–3.

W przytoczonym tekście dominuje konwencja

A. impresjonistyczna.	która uwidacznia się przede wszystkim w	1. nagromadzeniu czasowników wprowadzających nastrój niepokoju.
		2. upersonifikowaniu mgieł, oddaniu ich zmienności.
B. ekspresjonistyczna.		3. ukazaniu nastroju pełnego wyraźnych, wyrażanych wprost emocji.

Zadanie 13. (0–2)

Zapoznaj się z fragmentem wiersza *Dies irae* oraz obrazem Edvarda Muncha *Krzyk*.

Tekst 1.

Jan Kasprówicz

*Dies irae*¹ (fragment)

Mą duszę pali wieczna, nie zamknięta rana!
Któż mi lekarstwo poda?
Ojczy rozpuszty! Kyrie elejson²!
Nic, co się stało pod sklepem niebiosów,
bez Twej się woli nie stało!
Kyrie elejson!
O źródło zdrady! Kyrie elejson!
Przyczyna grzechu
i zemsty i rozpacz szaleńczego śmiechu!
Kyrie elejson!

Poezja Młodej Polski, wybór M. Jastrun,

Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 104.

¹ *Dies irae* (łac.) – dzień gniewu, tzn. dzień Sądu

Ostatecznego

² *Kyrie elejson* (gr.) – ‘Panie, zmiłuj się’

Tekst 2.

Edvard Munch

Krzyk

Jaki motyw łączy zamieszczony fragment wiersza z obrazem? Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do obu dzieł.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 14. (0-1)

Zapoznaj się z załączonym fragmentem powieści Władysława Reymonta pt. *Chłopi*.

Władysław Reymont

Chłopi. Jesień (fragment)

– Nie krzyczcie! Chodźcie do Kuby, bo zdaje mi się, że umiera.
– Niech zdycha, a nie przeszkadza ludziom jeść! Byłem na odwieczerzy¹ u niego i mówiłem jusze², aby się do szpitala szykował, nogę by mu urznęli i wnet by wyzdrowiał!...
– Powiedzieliście mu o tym! Teraz rozumiem, zdaje mi się, że sam sobie obciął nogę...
– Jezus, Maria! Jak to, sam sobie obciął?
– Chodźcie prędzej, zobaczycie. Szedłem spać do obory i ledwie wlaź na podwórze, Łapa skoczył do mnie, szczekał, skamlał, za kapotę³ mnie zębami darł i ciągał, nie mogłem pojąć, czego chce... a on wybiegał naprzód, siadał w progu stajni i skowyczał. Podeszedłem, patrząc, Kuba leży przewieszony przez próg, z głową w stajni! Myślałem zrazu, że chciał wyjść na powietrze i omdlał! Przeniosłem go na wyrko i zapaliłem latarkę, żeby wody poszukać, a on cały we krwi, blady jak ściana i z nogi krew bucha. Pędzej, żeby nie puścił ostatniej pary...

Weszli do stajni, Jambroży zabrał się ostro do trzeźwienia; Kuba leżał bezwładny, dychał coś niecoś i rzęził przez zwarte zęby, że trzeba było je nożem podwazyć, by mu nieco wody wlać do gardła.

Nogę miał przerąbaną w kolanie, ledwie się trzymała na skórze i obficie krwawiła.

Na progu czerwieniły się plamy krwi i leżała okrwawiona siekiera, a taczalnik do naostrzania, którego zawsze stał pod okapem stajni, walał się teraz pod progiem.

– Juści, sam sobie obciął. Bał się szpitala, myślał głupi, że sobie pomoże, ale twardy chłop, ale zawzięty! Jezus, żeby sobie samemu obcinać kulasa! Prosto nie do wiary! Krew go mocno odeszła.

Kuba otworzył naraz oczy i wodził nimi dosyć przytomnie.

– Odleciała? Dziabnąłem dwa razy, ale mnie zamroczyło... – szeptał.

– Boli cię to?

– Nic a nic. Sił się ino wyzbyłem do cna, ale zdrowszym!

Leżał spokojnie i ani krzyknął, gdy mu Jambroży nogę składał, mył i krępował w zmoczone szmaty.

Roch na klęczkach przyświecał latarnią i modlił się tak gorąco, aż mu łzy ciekły po twarzy [...].

W.S. Reymont, *Chłopi*, t. 1, oprac. F. Ziejka, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, s. 276–277.

¹ na odwieczerz – gw. pod wieczór, przed wieczorem

² jucha – gw. drań, szelma

³ kapota – podniszczone okrycie wierzchnie

Jaki kierunek artystyczny reprezentuje zamieszczony fragment *Chłopów*? Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do zamieszczonego fragmentu.

.....

.....

.....

Zadanie 15. (0–41)

Przeczytaj fragment *Chłopów* Władysława Reymonta.

Władysław Reymont

Chłopi. Wiosna (fragment)

Wyjrzał oknem i jakby się budził z ciężkiego snu, zdało mu się, że to już duży dzień, że zasnął, a jakieś pilne roboty czekają na niego...

– Pora wstawać, pora... – powtarzał, żegnając się wielokroć razy i zaczynając pacierz rozglądał się zarazem za odzieniem, po buty sięgał, kaj¹ zwykły były stoic, ale nie znalazłszy niczego pod ręką, zapomniał o wszystkim i błędził bezradnie rękoma dokoła siebie, pacierz mu się rwał, iż jeno poniektóre słowa mamlął bezdźwięcznie.

Skołtuniły mu się naraz w mózgu wspominki jakichś robót, to sprawy dawne, to jakby odgłosy tego, co się dokoła niego działo przez cały czas choroby, przesiąkało to w niego w strzępach nikłych, w bładach przypomnieniach, w ruchach zatartych jak skiby² na rżyskach³ i budziło się teraz nagle, kłębiło w mózgu i na świat parło, że porywał się co chwila za jakimś majakiem, lecz nim się go uczepił, już mu się rozlaził w pamięci jako te zgniłe przedzie, i dusza mu się chwiała, kiej płomień niemający się czym podsyć.

Tyle jeno teraz wiedział, co się może śnić o pierwszej zwieśnię⁴ drzewom poschniętym, że pora im przecknąć⁵ z drętwy zimowej, pora nabrane chlusty wypuścić ze siebie, pora zaszuścić z wichrami weselną pieśń życia, a nie wiedzą, że płone⁶ są ich śnienia i próżne poczynania...

Za czym cokolwiek robił, czynił, jako ten koń po latach chodzenia w kieracie⁷ czyni na wolności, że ciągiem się jeno w kółko obraca z przywyku.

Maciej otworzył okno i wyjrzał na świat, zajrzał do komory i po długim namyśle po-grzebał w kominie, zaś potem, jak stał, boso i w koszuli, poszedł na dwór. [...]

Boryna naraz przykłęknął na zagonie i jał w nastawioną koszulę nabierać ziemi, niby z tego wora zboże naszykowane do siewu, aż nagarnawszy tyła, iż się ledwie podźwignął, prze-żegnał się, spróbował rozmachu i poczał obsiewać...

Przychylił się pod ciężarem i z wolna, krok za krokiem szedł i tym błogosławiącym, półkolistym rzutem posiewał ziemię na zagonach.

Łapa chodził za nim, a kiej ptak jaki spłoszony zerwał się spod nóg, gonił przez chwilę i znowu powracał na służbę przy gospodarzu.

A Boryna, zapatrzony przed się w cały ten urokliwy świat nocy zwiesnowej, szedł zago-nami cicho, niby widmo błogosławiące każdej grudce ziemi, każdemu źdźbłu, i siał – siał wciąż, siał nieustrudzenie.

Potykał się o skiby, plątał we wyrwach, niekiedy się nawet przewracał, jeno że nic o tym nie wiedział i nic nie czuł kromie⁸ tej potrzeby głuchej a nieprzepartej, bych siał. [...]

Przystanął zdumiony, zdało mu się, że wszystko ruszyło naprzeciw, pęłzały trawy, płynę-ły rozkołysane zboża, opasywały go zagoni, cały świat się podnosił i walił na niego, że strach go porwał, chciał krzyczeć, ale głosu już nie wydobył ze ściśniętej gardzieli, chciał uciekać, zabrakło mu sił i ziemia chwyciła za nogi, plątały go zboża, przytrzymywały bruzdy, łapały twarde skiby, wygrażały drzewa zastępujące drogę, rwały osty, raniły kamienie, gonił zły wiat, błakała noc i te głosy, bijące całym światem:

– Ostańcie! Ostańcie!

Zmartwiał naraz, wszystko przycichło i stanęło w miejscu, błyskawica otworzyła mu oczy z pomroki śmiertelnej, niebo się rozwarło przed nim, a tam w jasnościach oślepiających Bóg Ociec, siedzący na tronie ze snopów, wyciąga ku niemu ręce i rzeczy dobrotliwie:

– Pódziże, duszko człowiecza, do mnie. Pódziże, utrudzony parobku...

Zachwiał się Boryna, roztworzył ręce, jak w czas Podniesienia:

– Panie Boże zapłać! – odrzekł i runął na twarz przed tym Majestatem Przenajświętszym.

Padł i pomał w onej łaski Pańskiej godzinie.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/chlopi-czesc-trzecia-wiosna.html#s11> (dostęp 22.07.2024)

¹ kaj – gw. gdzie

² skiba – wąski pas gleby odcinany

i odkładany przez pług w czasie orki

³ rżysko – pole po skoszeniu rosnących na nim zbóż

⁴ zwiesna – gw. wiosna

⁵ przecknąć – gw. obudzić się, ocknąć się

⁶ płone – płonne, nieprzynoszące rezultatów

⁷ kierat – dawne urządzenie do napędu maszyn rolniczych,

poruszane przez konie lub woły chodzące w koło

⁸ kromie – gw. oprócz

15.1. Dokończ zdanie. Zaznacz odpowiedź A albo B, a następnie odpowiedź wybraną spośród 1–3.

Opisana scena zawiera elementy

A. symboliczne,	ponieważ	1. śmierć Boryny została przedstawiona w szczegółowy sposób.
		2. narrator ukazuje tragizm bohatera umierającego w samotności.
B. groteskowe,		3. śmierć Boryny, siejącego grudy ziemi zamiast ziarna, metaforycznie obrazuje zdanie „Z prochu powstałeś i w proch się obrócisz”.

15.2. Na podstawie powyższego fragmentu określ funkcję natury. Uzasadnij odpowiedź.

.....

.....

15.3. Wyjaśnij, dlaczego bohaterowi pokazuje się Pan Bóg, który siedzi „na tronie ze snopów”.

.....

.....

.....

15.4. Na podstawie powyższego fragmentu określ funkcję natury. Uzasadnij odpowiedź.

Środek stylistyczny	Przykład

Nowa matura z języka polskiego

Arkusze. Zakres podstawowy

Tematy wypracowań. Zakres rozszerzony

Arkusze jak na maturze

Nowe wydanie arkuszy dostosowane do obowiązującej podstawy programowej z 2024 r.

Uczeń, który rozwiązuje arkusze wzorowane na materiałach CKE, oswaja się w praktyce z tym, co czeka go w maju, pracuje na tekstach literackich oraz obrazach lub grafikach i rozwiązuje zadania w nowej formie, na przykład podwójnego wyboru. A wszystko to w atrakcyjnej szacie graficznej, z kolorowymi reprodukcjami obrazów, tak jak w arkuszach CKE.

Książka zawiera:

- 10 arkuszy egzaminacyjnych do zakresu podstawowego wraz z kluczem odpowiedzi,
- przykładowe tematy wypracowań do zakresu rozszerzonego,
- zadania pomocnicze przygotowujące do napisania wypracowania.

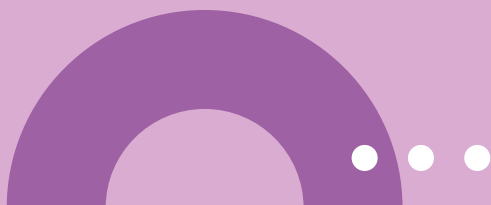
Uaktualniona wersja książki ukaże się w listopadzie.

Przykładowy arkusz oraz klucz odpowiedzi

Po ukazaniu się nowej wersji książki na stronie maturazpolskiego.gwo.pl zamieścimy przykładowy arkusz oraz klucz odpowiedzi.

NOWA WERSJA
LISTOPAD 2024

Nowa matura z języka polskiego

Repetytorium. Zakres podstawowy

Repetytorium pomocne już od pierwszej klasy

Książka może być wsparciem dla ucznia już od początku nauki w liceum i technikum, na przykład przy powtórkach do sprawdzianów z lektur. A przed maturą pomoże odświeżyć wiedzę.

W *Repetytorium* zbieramy i porządkujemy motywy literackie obecne w lekturach od starożytności do współczesności. Publikacja zawiera również przykładowe zadania w formie i treści takiej jak na maturze.

Książka zawiera:

- powtórzenie wiadomości ze wszystkich epok,
- powtórzenie zagadnień językowych dotyczących teorii literatury i kultury języka ujętych w podstawie programowej,
- omówienia utworów z podstawy programowej,
- przykładowe zadania maturalne.

Barok

Termin „barok” wywodzi się z języka portugalskiego, w którym słowo *barocco* określa perłę o nieregularnym i dziwacznym kształcie. Jako nazwa epoki podkreślało liczne kontrasty, niejednoznaczności i uduchowienia. Barok przez długi czas był kojarzony ze złym smakiem, przesadnym nagromadzeniem środków artystycznego wyrazu czy wręcz z brzydota. Zmiana w podejściu oraz zrozumienie specyfiki epoki nastąpiły dopiero w XX w., kiedy doceniono oryginalność i bogactwo ówczesnej kultury.

Barok narodził się we Włoszech w połowie XVI w. i trwał w Europie niemal do końca XVII w. W Polsce jego początek przypada na lata 80. XVI w., a koniec – na lata 30. XVIII w.

INFORMACJE O EPOCE

Tło społeczno-historyczne

Charakterystyczne dla epoki baroku metafizyczne niepokoje wynikające z kryzysu renesansowego przekonania o ładzie, prostocie oraz harmonii świata można było zaobserwować już w II poł. XVI w. Odbywający się w latach 1545–1563 sobór w Trydencie był odpowiedzią na idee reformacji i zapoczątkował ruch określany mianem **kontrynformacji**. W całej Europie nasiliła się nietolerancja religijna, dochodziło do przesładowań członków wielu wyznań.

Wiek XVII to okres niepokojów społecznych i politycznych. W latach 1618–1648 trwała **wojna trzydziestoletnia**, w którą była zaangażowana większość państw europejskich. Konflikt ten doprowadził do znacznego wydłuzienia Niemiec, ukazał iluzoryczność potęgi rodów królewskich panujących w Europie. W wielu krajach doszło do kryzysu autorytetu władców, np. parlament angielski zdecydował o sekcji króla Karola I Stuarta, w Rzeczypospolitej do abdykacji został zmuszony król Jan Kazimierz.

W Rzeczypospolitej okres baroku przypadł na czas trudnej sytuacji politycznej w kraju. Zaangażowanie w liczne konflikty (m.in. ze Szwecją, z Turcją oraz Rosją) osłabiło państwo. Z kolei wielonarodowa Rzeczypospolita Obojga Narodów generowała liczne konflikty wewnętrzne. Znaczącą rolę w państwie odgrywały magnateria oraz szlachta, które dążyły do zwiększenia swojej pozycji. Częste zrywanie sejmików (przez zastosowanie zasady *liberum veto*), ograniczenie władzy monarcharnej skutkowało niemożnością przeprowadzenia w kraju koniecznych reform, co jeszcze pogłębiało kryzys.

Ważne pojęcia

Kontrynformacja – prąd w Kościele katolickim stanowiący bezpośrednią odpowiedź na reformację, mający na celu powstrzymanie rozprzestrzeniania się nowych odłamów religijnych oraz wewnętrzną reformę Kościoła, za jego początek uważa się sobór trydencki, którego uchwały wytyczyły kierunki działania Kościoła. Do realizacji najważniejszych zadań oddelgowano zakon jezuitów.

Najważniejsze cele kontrynformacji:

- tworzenie kolegiów jezuickich, w których miała być kształcona młodzież;
- prowadzenie działalności kaznodziejskiej przez jezuitów w celu odzyskania wyznawców, którzy odeszli od Kościoła, oraz pozyskania nowych wiernych;
- zaostrzenie dyscypliny wśród duchownych;
- stworzenie katechizmu zawierającego wykładnię nauki Kościoła;
- walka z innowiercami (w tym celu powołano tzw. Święte Oficjum);
- publikowanie nazwisk autorów oraz tytułów dzieł niezgodnych z nauką Kościoła katolickiego – Indeks Ksiąg Zakazanych.

Mistycyzm – prąd filozoficzno-religijny zakładający bezpośredni kontakt człowieka z Bogiem za pomocą intuicji lub objawienia. Mistycy uważali, że w świecie istotnie są jedynie wartości duchowe, a metodą ich wyzwolenia są kontemplacja, pokuta i asceza.

Gerard Borch, Zakonienie wojny 30-letniej, 1648

Autor nieznany, Portret Stanisława Antoniego Szczuki, ok. 1735–1740

Sarmatyzm – zjawisko charakterystyczne dla epoki baroku w Polsce: formacja kulturowa utrzymująca się w Rzeczypospolitej od końca XVI po schyłek XVIII w. Źródłem ideologii sarmatyzmu było przekonanie, że polska szlachta pochodzi wprost od starożytnego ludu Sarmatów i w związku z tym dominuje nad innymi warstwami społecznymi. W XVII w. pojęcie sarmaty zaczęło utożsamiać się z polskim szlachectwem – ziemiannym. Zgodnie z założeniami sarmatyzmu polska szlachta miała odegrać wyjątkową rolę w całej wschodniej Europie przez krzewienie idei chrześcijańskich i obronę przed pogustem i innowierstwem.

Cechy kultury sarmackiej:

- przywiązanie do obyczajów i tradycji (np. stroj szlachecki, uroczystości pogrzebowe)
- wystawność i teatralizacja życia – zamlawianie do przepychu (rozbudowany ceremonial ślubny i pogrzebowy, wystawne uczty)
- religijność
- nietolerancja wobec wyznawców innych religii
- patriotyzm, dumna narodowa
- umiowanie demokracji szlacheckiej oraz związanych z nią swobód (tzw. złota wolność)
- ksenofobia (negatywne nastawienie do obco krajowców); niechęć do cudzoziemszczyzny, negowanie wszelkich elementów obcych polskiemu obyczajowi
- przekonanie o własnej wartości i wyższości nad innymi narodami (megalomania)
- konserwatyzm, tradycjonalizm

FILOZOFIA

Filozofowie epoki baroku w różny sposób dociekali prawdy o świecie i człowieku – korzystali zarówno z metod racjonalnych, jak i odwoływali się do rozważań natury metafizycznej. Powstały sprzeczne teorie filozoficzne odzwierciedlające coraz bardziej skomplikowany świat, w którym nastąpił kryzys ideałów renesansowych, narastały konflikty religijne, społeczne i polityczne.

Kartezjusz (1596–1650)
racjonalizm

- Podważenie słuszności zmysłowego poznania jako źródła prawdy, podkreślanie roli rozumu (racjonalizm).
- Podstawą pewnej wiedzy jest myślenie pojmowane jako wątpienie, kwestionowanie, dociekanie, potwierdzanie lub zaprzeczanie (*cogito ergo sum* „myślę, więc jestem”).
- Bóg – istota doskonała – obdarzył człowieka rozumem.

Blaise Pascal (1623–1662)
mistycyzm

- Konieczny jest rozdział rozumu od wiary, gdyż religia funkcjonuje poza nauką i opiera się na prawdzie objawionej.
- Człowiek nie jest w stanie racjonalnie dowieść istnienia lub nieistnienia Boga – musi samodzielnie podjąć decyzję, która jest związana z pewnym ryzykiem (tzw. zakład Pascala).
- Człowiek to „trzcina myślenia” – z jednej strony jest słaby, rozdarty między dążeniem do wieczności a pokusami rzeczywistości, z drugiej – świadomość własnych słabości pozwala mu stać ponad całą naturą.

Baruch Spinoza
(1632–1677)
panteizm

- Istnieje tylko jedna substancja uznawana za byt doskonały i stanowiąca budulec wszechświata – Bóg tożsamy z naturą.
- Zrozumienie praw przyrody jest istotą wolności człowieka.

Gottfried Wilhelm Leibniz
(1646–1716)
racjonalizm, monadologia

- Świat stanowi zbiór monad, czyli indywidualnych bytów.
- Monadą idealną jest Bóg – twórca najlepszego z możliwych światów, który obdarzył człowieka zdolnością odróżniania dobra od zła.
- Człowiek został przez Boga wyposażony w zdolność wyboru między dobrem a złem.

SZUKA

Zamęt, zwątpienie i niepewność charakterystyczne dla doby baroku miały wpływ na poczucie piękna. Sztuka barokowa wyrażała przekonanie, że piękno to pojęcie subiektywne, a artysta powinien zadziwić oraz olśnić odbiorcę, wykorzystując zdumienie, niedopowiedzenie, niespodziankę lub kontrast. Artysty nie szukali w świecie praw uniwersalnych. Fascynowało ich to, co niezwykłe, wyrażone. Podejmowali także problematykę kruchości ludzkiego istnienia, jego ulotności, marności i wszystkiego, co doczesne.

Fasada Kościoła i Gesù w Rzymie

Architektura

Cechy:

- monumentalizm
- bogactwo i przepych form: bogato zdobione wnętrza kościołów, m.in. freskami
- fasady wyróżniające się krętymi i lamanyymi liniami; dominacja form owalnych
- operowanie złudzeniami optycznymi, efektami świetlnymi, mającymi dawać teatralny efekt
- łączenie różnych materiałów, zestawianie kontrastowych barw

Główni twórcy: Giovanni Lorenzo Bernini, Domenico Fontana, Francesco Borromini.

Jan Vermeer, *Młodzi*, 1657–1658

Malarstwo

Cechy:

- dominacja tematyki religijnej i mitologicznej
- popularność scen rodzajowych, martwych natur, malarstwa portretowego
- popularność motywów wanitawych symbolizujących ulotność ludzkiego życia, nietrwałość rzeczy
- dramatyzm ukazujących scen
- dynamizm (postaci w ruchu)
- asymetria kompozycji
- kontrast jako dominujący sposób przedstawiania postaci i przedmiotów
- operowanie światłocieniem, perspektywą, iluzją
- w Polsce popularność tzw. portretów trumiennych (medalionów)

Główni twórcy: Caravaggio, El Greco, Diego Velázquez, Rembrandt van Rijn, Peter Paul Rubens, Johannes Vermeer.

Rzeźba

Cechy:

- dynamizm, ekspresja
- asymetria, brak harmonii
- podkreślanie dramatyzmu póz prezentowanych postaci
- drapowania fałd szat mające wywoływać efekty światłocienia

Główny twórca: Giovanni Lorenzo Bernini.

Giovanni Lorenzo Bernini, *Faun przekornie żartujący się z dziećmi*, 1616–1617

LITERATURA

Literatura barokowa była niejednorodna i zróżnicowana, odzwierciedlała problemy epoki. Cechą charakterystyczną poezji barokowej stało się stosowanie wyszukanych środków artystycznego wyrazu mających zadziwić i olśnić czytelnika, a jednym z popularnych nurtów stał się **marinizm**, którego głównym celem było zadziwienie i zaskoczenie odbiorcy dzięki zastosowaniu zabiegów stylistyczno-kompozycyjnych. Mariniści pisywali utwory związane głównie z tematyką dworską, a cechy tego stylu można odnaleźć także w barokowej twórczości religijnej.

koncept – zabiegający, oryginalny, który ma być czymś, co jest zadziwieniem odbiorcy, nawiązuje do zasad kontrastu, nadaje im wyrazu, zamierza na szorstkość, przeciwną stylowi potoczności. Koncept wykorzystuje m.in. antytezę, paradyks, oksymoron, grę słów, puentę

theatrum mundi – patrz s. 79

memento mori – patrz s. 56

LITERATURA DWORSKA			
POEZJA METAFIZYCZNA	POEZJA ŚWIATOWYCH ROZKOSZY	LITERATURA ZIEMIANSKA (nurt sarmacki)	LITERATURA PLEBEJSKA
Cechy: • problematyka religijna, filozoficzna • nawiązania do tradycji średnio-wiecznej (<i>memoria mori</i>) i biblijnej (<i>motyw vanitas</i>) • temat ubóstwa ludzkiego życia, nadziei pokładanej w Bogu, rozdzierca pomiędzy cielesnością a duchowością Główni twórcy: Daniel Naborowski, Mikołaj Sep Szarzyński.	Cechy: • sensualizm (oparcie doświadczenia poetycznego na poznaniu zmysłowym, zwłaszcza wzrokowym) • erotyzm • fascynacja pięknem świata Główni twórcy: Daniel Naborowski, Jan Andrzej Morsztyn.	Cechy: • opis stylu życia i odryczowości szlachy • eksponowanie patriotyzmu i troska o losy ojczyzny, a jednocześnie świadectwo sarmackiej megalomanii, ksenofobii, plemiństwa Główni twórcy: Jan Chryzostom Pasek, Panigłowski.	Cechy: • utwory ukazujące ludzi niskiego stanu, bohaterem scharakteryzował (poetnik zarówny), który uosabiał ludową mądrość Główni twórcy: często anonimowi.

Charakterystyczne środki artystycznego wyrazu wykorzystywane w poezji barokowej

paradoks efektywne i zaskakujące swoją treścią sformułowanie, zawierające myśl niezgodną z powszechnymi przekonaniem, sprzeczną wewnętrznie, która przynosi jednak nieoczekiwaną prawdę, np.

Jak żyje, serca już nie mając?
Nie żyjąc, jako ogień w sobie czując?
(J.A. Morsztyn, *Cuda miłości*)

elipsa pominięcie w zdaniu lub wyrażeniu jakiegoś składnika, który daje się nakreślić zrekonstruować na podstawie kontekstu lub sytuacji towarzyszącej wypowiedzi, np.

Leżysz zabity i jam też zabity,
Ty – strzałą śmierci – ja strzałą miłości
(J.A. Morsztyn, *Do trupa*)

gradacja uszeregowanie składników wypowiedzi w porządku rosnącym (gradacja rosnąca) lub słabniejącym (gradacja opadająca); wzmacnianie nacechowanie emocjonalne wypowiedzi, np.

Inne [ziarna] w końcu padły na ziemię i płon wydały, jedno stokrotnie, drugie sześćdziesięciokrotnie, a inne trzdziesięciokrotnie.
(Ewangelia wg św. Mateusza)

hiperbola przedstawienie jakiegoś zjawiska wyolbrzymiające jego wygląd, znaczenie, działanie i oddziaływanie; jest często wyrazem silnego zaangażowania emocjonalnego mówcy lub poety i ma wywołać podobną reakcję u odbiorcy, np.

Nie tyle wiosna kwiatów, lato kłosów,
Jesień owoców i organy głosów,
Gwiazd jasne niebo, piaszczne morskie brzozi,
Kropel spory deszcz, splotach gęste śniegi,
Nie tyle mają i jeziora trzcin,
Jak ja mam ból dla swej Katarzyny.
(J.A. Morsztyn, *O sobie*)

inwersja zmiana szyku zdania, przedstawienie wyrazów w zdaniu, które ma podkreślić odmienną poetyckiego języka, wpływać na brzmienie wiersza, kształtować wersyfikację, np.

On srogi ciemności
Hetman [...]

(M. Sep Szarzyński, *Sonet IV. O urojenie naszej, którą wiedzimy z szeptem, szeptem i ciałem*)

antyteza zestawienie dwóch opozycyjnych znaczeniowo zdań lub segmentów wypowiedzi, np.

Ty jednak milczysz, a mój język kwili,
Ty nie nie czujesz, ja cierpię ból srodze
(J.A. Morsztyn, *Do trupa*)

oksymoron zestawienie dwóch przeciwstawnych znaczeniowo wyrazów, np.

Móż gorzej, a ogień łobowy.

(J.A. Morsztyn, *Vanegigant d'una innamorata*)

puenta (pointa) krótkie, często zaskakujące i dowcipne podsumowanie utworu literackiego, np.

Straszne pożogi ogniołowe,
Straszne powietrze morowe,
Ciełka nęcza niekleszczona.
Ale nad wszystko zła żona.
(D. Naborowski, *Zła żona*)

Mikołaj Sep Szarzyński

Charakterystyka twórczości

- W swoich wierszach Sep Szarzyński jawi się jako twórca religijny – lęka się chaosu świata doczesnego uzależnionego od zmienności Fortuny oraz dącej do ludzkości wolności.
- Poeta porusza problem ludzkiej kondycji. Człowiek jest zagubiony w świecie, niepewny swego losu, wątpliwy, cechujący się niepokojem egzystencjalnym.
- Świat ziemski charakteryzuje się zmiennością i przemijalnością, a człowiek jest uwikłany w sieć sprzeczności, z których sam nie może się wyzwolić.

Wybrane utwory

SONET IV

O WOLNIE NASZEJ, KTÓRĄ WIEDEMIZY Z SZATANEM, ŚWIATEM I CIAŁEM

• Tytuł wiersza stanowi parafrazę fragmentu biblijnej Księgi Hioba („Bojowanie jest żywot człowieka na ziemi”), w której pojawiają się fundamentalne pytania dotyczące sensu życia i cierpienia.

• Podmiot liryczny, który reprezentuje ludzi wierzących, mówi o dwóch koncepcjach życia. Pokoju i szczęśliwości przedstawia bojowanie, ruch, zmienność. Tylko walka może zbliżyć człowieka do Boga, który stanowi jedyną stałą wartość w świecie ogarniętym chaosem.

• Człowiek ukazany w utworze jest rozdarty między grzeszną stroną własnej natury a duchowością („wół, niebezpieczny, rozdwojony w sobie”). Poeta uważa, że ludzka natura jest słaba i ułomna, a słabość ta ujawnia się przede wszystkim w konflikcie z trzema głównymi wrogami człowieka: szatanem, światem i ciałem; ostateczne zwycięstwo nad nimi człowiek zawsze zawdzięcza Bogu.

• Obraz świata w wierszu został zbudowany na zasadzie kontrastu – wszystko, co ziemskie przemija (*vanitas*), w przeciwieństwie do tego, co duchowe, niezmienne.

Mikołaj Sep Szarzyński (ok. 1550–1581) – poeta, przedstawiciel nurtu metafizycznego w poezji. Studiował na uniwersytecie w Wittenberdze, następnie w Lipsku. Jego religijność w duchu katolicyzmu znalazła odzwierciedlenie w twórczości, w której człowiek określa się przez swoją relację z Bogiem. Choć poeta tworzył w okresie renesansu, uważa się go za prekursora baroku. Większą część drożki artystycznej Sepa Szarzyńskiego zapisał „Zachował się jedynie zbiór *Rymy* albo *Wiersze polskie* (wyd. 1601).

sonet – utwór liryczny złożony z 14 wersów zrównoważonych w dwóch strofach czterowersowych, symonowanych zwykłe abba, abba, i w dwóch trzwersowych (tercynach); atory czterowersowe mają charakter namiętny i lub opowiadają, a trzwersowe – refleksyjno-filozoficzny

„Cóż będę czynił w tak straszliwym boju,

Wół, niebezpieczny, rozdwojony w sobie?”

(Sonet IV. O urojenie naszej...)

SONET V

O NIETRWALEJ MIŁOŚCI I ZMIENIE ŚWIATA TEGO

- Poeta przedstawia konflikt pomiędzy pragnieniem a nienasyconiem.
- Podmiot liryczny ma świadomość, że wszystko, co doczesne przemija (złoto, scepter, sława, rozkosz i stworzone / Piekne oblicze"), więc człowiek nigdy nie będzie w stanie ostatecznie zaspokoić swoich pragnień. Dusza ludzka dąży do ideału, jest szlachetna, ale ciało to więziennie prymitywnych, przyziemnych żąda.
- Jedynym ratunkiem stanowi miłość do Boga – ona jest celem samym w sobie. Najważniejszym zadaniem człowieka jest dążenie do zespolenia ze Stwórcą, z istotą doskonałą.

„Miłość jest własny bieg
bycia naszego”
(Sonet V,
O nietrwalej miłości...)

Daniel Naborowski (1573–1640) – poeta i tłumacz. Za granicą studiował prawo i medycynę. Po powrocie do kraju przebywał na dworze Radziwiłłów jako lekarz, nauczyciel i poeta. Na jego twórczość składają się przede wszystkim fraszki i wiersze okolicznościowe.

Daniel Naborowski (1573–1640) – poeta i tłumacz. Za granicą studiował prawo i medycynę. Po powrocie do kraju przebywał na dworze Radziwiłłów jako lekarz, nauczyciel i poeta. Na jego twórczość składają się przede wszystkim fraszki i wiersze okolicznościowe.

Wybrane utwory

NA OCZY KRÓLEWNY ANGIELSKIEJ,
KTÓRA BYŁA ZA FRYDERYKIEM,
FALCGRAFEM REŃSKIM, OBRANYM KRÓLEM CZESKIM

Autor niezgany.
Portret Elżbiety Stuart,
ok. 1613

Jan Andrzej Morsztyn

Charakterystyka twórczości

- Głównym tematem wierszy jest miłość zmysłowa, ziemiska. Poeta – tak jak jego mistrz Giambattista Marino – uważał, że twórca nie musi przestrzegać zobowiązań moralnych i społecznych ani pozostawać wierny tradycji literackiej.
- Poezja ma za zadanie oświecać, zdumiewać, prowokować czytelnika, np. dzięki wykorzystaniu wyszukanych środków artystycznego wyrazu, teatralizacji wizji świata.

Wybrane utwory

DO TRUPA

- Sonet oparty na koncepcje, którego podstawą kompozycyjną jest zastosowanie paradoksu, polegającego na zestawieniu sytuacji człowieka nieszczęśliwie zakochanego z sytuacją człowieka niezującego.
- W pierwszej części utworu są wskazywane podobieństwa: podmiot liryczny został zabity strzałą miłości, trup – strzałą; obaj są bladzi, zostali wtroczeni w ciemność.
- W kolejnej części wiersza są podane różnice: trup milczy, podmiot liryczny wygłasza swoją skargę.
- Wiersz kończy zaskakująca puenta – trup znajduje się w lepszej sytuacji niż człowiek zakochany, który wprawdzie żyje, ale jest nieszczęśliwy z miłości.

CUDA MIŁOŚCI

- Autor podejmuje temat cierpienia i rozkoszy, jakie przynosi miłość – uczucie skomplikowane i pełne sprzeczności, wzbudzające ogień, którego nie można ugasić.
- Osoba mówiąca próbuje zgłębić istotę miłości, zadając wiele pytań. Podmiot czuje się jednocześnie żywy i martwy, ogień, który w nim płonie, nie jest w stanie osuszyć jego łez.
- W pencie wiersza czytelnik dowiaduje się, że powodem cierpienia podmiotu lirycznego są piękne oczy panny, przed których urokiem mężczyzna nie może się obronić.

Jan Andrzej Morsztyn (1621–1693) – syn zamożnego ziemianina. Jako dworzanin Lubomirskich przebywał we Francji i Włoszech, gdzie nawiązał kontakty z dworami królewskimi. Był sekretarzem królewskim i zwolennikiem profrancuskiej orientacji politycznej. Kiedy przez polski sejm został oskarżony o zdradę stanu, musiał uciekać z kraju. Do końca życia mieszkał we Francji. Jego twórczość reprezentowała typ poezji dworskiej, przeznaczoną dla elitarnych grup czytelników (nie zabiegał o druk swoich utworów). Autor m.in. zbiorów *Lutnia* (1638–1660/1661), *Kankada albo psa gwiazda* (1647).

„Lejśca zabity i jam też
Ty – strzała śmierci,
Ja – strzała miłości”
(*Do trupa*)

„Przebog! Jak żyć, serca
już nie mają?”
(*Cuda miłości*)

Peter Paul Rubens,
Ogród miłości,
1630–1631

Jan Chryzostom Pasek

PAMIĘTNIKI

Czas i okoliczności powstania

Pasek zaczął pisać swoje *Pamiętniki* prawdopodobnie ok. 1690 r. Do czasów współczesnych przetrwała niekompletna kopia, obejmująca zapisy z lat 1656–1688.

Gatunek

Pamiętnik – gatunek paraliteracki; tekst pisany prozą, opisujący wydarzenia z przeszłości, w których autor brał udział; narracja jest prowadzona w porządku chronologicznym; ze względu na dystans czasowy przedstawione wydarzenia z reguły mają charakter subiektywny.

Autorzy barokowych pamiętników na ogół nie brali pod uwagę możliwości dotarcia do szerszego grona czytelników; część pamiętników była utrzymywana w konwencji gawędy, w której istotną rolę odgrywał autor – narrator i zarazem bohater; dominował w nich styl potoczny, odzwierciedlający zwyczajne językowe środowisko, z którego autor się wywodził.

Język i styl utworu

Język *Pamiętników* Paska cechują:

- gawędziarski styl,
- bogactwo dygresji, anegdot i przysłów,
- słownictwo potoczne, język mówiony,
- barwne, plastyczne opisy,
- liczne makaronizmy.

Czas i miejsce akcji

Zapiski w *Pamiętnikach* Jana Chryzostoma Paska obejmują lata 1656–1688. Utwór

składa się z dwóch części:

- 1) wojenne losy autora (1655–1666),
- 2) Pasek jako gospodarz i obywatel (1667–1688).

Akcja rozgrywa się w wielu miejscach, m.in. w Danii, Rosji, Szwecji oraz w Polsce.

Treść

Część pierwsza (okres wojenny)

Autor wybiera tylko te fakty, które stanowią dopełnienie jego autobiograficznej opowieści. Czytelnik, przyjmując perspektywę samego Paska, poznaje historię walk ze Szwedami, wyprawy do Danii pod dowództwem hetmana Czarneckiego, wojny z Moskwą czy rokosz Lubomirskiego (wystąpienie szlachty przeciwko królowi). Pasek, korzystając z informacji z drugiej ręki, opisuje także odsiecz wiedeńską. Autor barwnie przedstawia sceny batalistyczne, bitwy morskie i oblężenia, ale odnosi się także do obyczajów panujących w innych krajach (np. jedzenie głównie potraw na zimno; młócenie zboża zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn) i komentuje urodę cudzoziemców (uważa, że najpiękniejsze są Polki).

Pasek nie ukrywa, że wojna to dla niego nie tylko patriotyczny obowiązek i przysługa, ale także sposób na wzbogacenie się, Polską kulturę i tradycję uważa za najwspanialsze, podkreśla patriotyzm polskich rycerzy, często przemiłizując sarmacką skłonność do pieniarstwa (np. bijatyka po pjanemu w obozie wojskowym pod Kozieradami).

Francois Genier, ilustracja do *Pamiętników* Jana Chryzostoma Paska, 1850

Część druga (okres ziemiański)

W części poświęconej ziemiańskiemu okresowi życia Paska dominują przede wszystkim sprawy osobiste oraz gospodarskie wydarzenia (np. organizacja słynnych w okolicy polowań, hodowla ptaków, tresowana wydra, którą autor podróżował królowi Janowi III Sobieskiemu, obyczaj pogrzebowy). Nie brakuje także opowieści o sąsiedzkich zatargach i bójkach, sejmikach oraz zjazdach, opisów prac gospodarskich w poszczególnych porach roku.

Problematyka

Pamiętniki Jana Chryzostoma Paska stanowią nieocenione źródło wiedzy na temat życia i obyczajów szlachty oraz mentalności sarmackiej w II poł. XVII w. Pasek krytykuje prywatne oraz kosmopolityzm magnaterii, manifestuje fanatyczne wżę przywiązanie do swobod szlacheckich i herbowych przywilejów, niechęć do cudzoziemczyzny, poszanowanie tradycji i obyczaju, dewocję, skłonność do wiary w drabony. Z jednej strony podkreśla waleczność i patriotyzm polskiej szlachty, z drugiej – przedstawia jej niechlubne zachowania (skłonność do kłótni, interesowność).

Molier

SKĄPIEC

Czas i okoliczności powstania

Skąpiec po raz pierwszy został wystawiony w 1668 r. w teatrze Moliera. To jedna z komedii tego twórcy napisanych prozą. Pomysł na temat utworu został zaczerpnięty z tekstu starożytnego komediopisarza Plautusa. W oryginalnym bohater ukrywał fakt, że odnalazł skarb, aby nie dać córce posagu.

Molier (własc. Jean Baptiste Poquelin, 1622–1673) – francuski komediopisarz, aktor. Założył trupę aktorów *Illustre Théâtre*, z którą podróżował po całej Francji. W 1658 r. osiadł w Paryżu. Jako komediopisarz zdobył uznanie króla Ludwika XIV, który otoczył go opieką. Artysta dla śmierci prowadził teatr, w którym występował oraz dla którego pisał sztuki. Do najważniejszych utworów Moliera należą: *Skola żon*, *Świętoszek*, *Don Juan*, *Mizanrop*, *Skąpiec*.

Gatunek

Komedia – utwór dramatyczny najczęściej o pogodnej tematyce, dynamicznej akcji, który kończy się po myślnie dla bohaterów; operuje różnymi rodzajami komizmu:

- **sytuacyjnym** – polega na piętrzeniu niefortunnych zdarzeń skutkujących komiznym zachowaniem bohaterów;
- **postaci** – polega na takim doborze typów bohaterów, aby uwypuklić ich cechy wyglądu lub charakteru;
- **słowny** – oparty na grze słów, żarcie, zabawnych dialogach, ciętych ripostach. Molier stworzył typ komedii określanej mianem **molierowskiej**. Do najważniejszych jej cech należą:

- warta, nieskomplikowana akcja;
- wprowadzenie elementów farsy i satyry obyczajowej (osięgnięcie obyczajów oraz stosunków rodzinnych francuskiego mieszczaństwa);
- tematyka obyczajowa;
- ciekawe, sugestywne postaci odzwierciedlające określone postawy ludzkie, uniwersalne prawdy psychologiczne;
- komizm postaci, komizm słowny, komizm sytuacji;
- łączenie komedii charakterów z komedią intrygi (wszyscy bohaterowie wykorzystują intrygę do swoich celów).

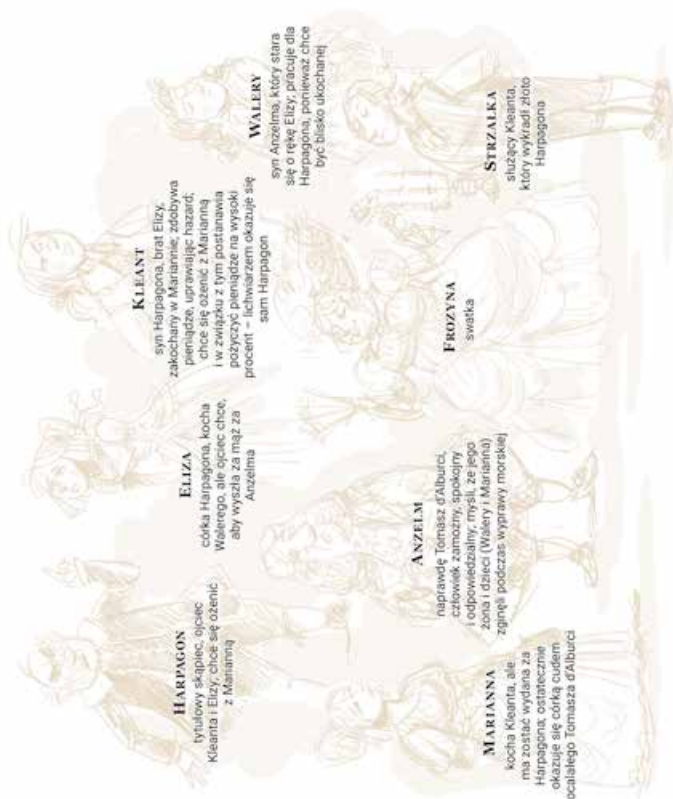

Skąpiec, reż. Włodzimierz Narkowski, Teatr Groteska w Krakowie

Czas i miejsce akcji

Akcja utworu rozgrywa się w XVII w. w Paryżu, w domu mieszczańszczyzny Harpagona.

Bohaterowie

Treść

Harpagon to człowiek skąpy i bezwzględny, dla którego jedyną wartością są pieniądze. Złe traktuje służbę, krzyże głód i żelazną kłódkę. Swoją córkę Elizę chce wydać za Anzelmą, gdyż ten nie żąda posagu. Nie wie, że Eliza kocha Walerego i chce zostać jego żoną. Kleanth chciałby się ożenić z Marianną, ale zdaje sobie sprawę z tego, że ojciec nie zaakceptuje dziewczyny, gdyż ta nie pochodzi z bogatej rodziny. Jest zaskoczony, kiedy się okazuje, że to jego ojciec zamierza się z nią ożenić, ponieważ widzi w niej mało wymagającą, ale pracowitą przyszłą panią domu. Dochodzi do konfliktu między ojcem a synem. Kleanth i Marianna proszą o pomoc swą siostrę Frozynę.

Gdy ginie strzałka, w której Harpagon trzymał swoje pieniądze (wykopał ją służka Kleantha – Strzałka), o kradzież zostaje oskarżony Walery. Po przybyciu komisarza, którego wezwał Harpagon, okazuje się, że Walery i Marianna są zaginionymi w katastrofie morskiej dziećmi Anzelmą. Ten na wieść o miłości Walerego i Elizy wycofuje się z propozycji małżeństwa. Co więcej, proponuje pokryć wszystkie koszty ślubu młodych. Kleanth zobowiązuje się oddać Harpagonowi służkulkę, jeśli ten zgodzi się na jego małżeństwo z Marianną.

Harpagon wyraża zgodę i wszystko się kończy szczęśliwie. Walery może się związać z Elizą, Kleanth – z Marianną. Harpagon zaś odzyskuje to, co kocha najbardziej – służkulkę z pieniędzmi.

„Jesteś pan pośmiewiskiem całego świata: nikt o pana nie mówi, tylko inaczej niż mówię, tylko jak o skąpcu, duszgotarzu, brudnie i lichwiarzu”.

(Jakub do Harpagona)

„Oto, dokąd prowadzi młodych ludzi przysięga skąpstwa ojciec: niech się potem ktoś dziwi, że im żyć najcięższym smutkiem”.

(Kleanth o Harpagonie)

„I...! są ludzie, których można opłatać jedynie pozorną ustepliwością [...]”.

(Walery o Harpagonie)

Problematyka

Skąpiec Molière to studium psychologiczne człowieka ovladniętego żądzą posiadania. Pieniądze przesłaniają Harpagonowi wszystko – nie dba o własne dzieci, nie szanuje służby. Jego zasłepienie nie pozwala mu dostrzec potrzeb innych ludzi.

Skąpiec to także twór o wymowie społecznej. Molière ukazuje, jak wielki wpływ miały względy ekonomiczne na stosunki rodzinne w XVII-wiecznej Francji. Dzieci były całkowicie zależne od swoich rodziców pod względem finansowym, a rodzice mieli nad nimi nieograniczoną władzę. Harpagon wykorzystuje swą pozycję i próbuje siłą zmusić córkę i syna do związków, w których nie będą szczęśliwi. Buździ to w nich żal i nienawiść do ojca. W *Skąpcu* rodzina nie jest źródłem siły i wsparcia, lecz zniszczenia i rozkładu.

Skąpiec, reż. Krzysztof Zaleski, Teatr Aleksum w Warszawie

MOTYWY

motyw, zagadnienie

tekst z epoki

kultura ziemianńska, sarmatyzm

Pamiętniki Jana Chryzostoma Paska – bogaty w anegdoty portret szlachy i mentalności XVII-wiecznej polskiej szlachty; przywiązanie do swobód szlacheckich, krytyka kosmopolityzmu

pieniądze, finanse

Skąpiec Molière – pieniądze stanowią najważniejszą wartość w życiu tytułowego bohatera komedii, są cenniejsze niż relacja z własnymi dziećmi

relacje rodzinne, konflikt pokoleń

Skąpiec Molière – portret nieszczyśliwej, skłóconej, niepotrafiącej się porozumieć rodziny, w której dzieci uciekają się do intryg, aby osiągnąć swój cel

zakazana miłość, zakazane uczucie

Skąpiec Molière – dzieci Harpagona nie mogą się związać z tymi, których kochają, ponieważ to ojciec decyduje o ich przyszłości, a dla niego nie leżą się uczucia, tylko wartości materialne

miłość zmysłowa, erotyka

Cuda miłości Jana Andrzeja Morsztyna – miłość zmysłowa, która oprócz szczęścia przynosi człowiekowi także cierpienie

motyw *vanitas*, przemijanie

Marność; Krótkość żywota Daniela Naborowskiego – życie ludzkie jako chwila, cień, ulotność

Bóg

poezja Mikołaja Sępa Szarzyńskiego – Bóg jest niedostępny, ale sprawiedliwy i miłosierny, to on stanowi sens życia człowieka, który pragnie się do niego zbliżyć

relacja Bóg – człowiek

poezja Mikołaja Sępa Szarzyńskiego – człowiek jest niedoskonały, rozdwojony, niepełny; Bóg jest siłą, która pomaga przetrwać człowiekowi w nieprzychylnym świecie, wypemionym grzechem; Stworca stanowi punkt odniesienia człowieka, który w wierze i miłości do Boga odnajduje sens życia i stabilizację

Zadania

1. Spośród podanych osób zaznacz te, które należą do twórców i myślicieli doby baroku. Określ dziedzinę, którą się zajmowali.

- ☐ Moller
- ☐ Leonardo da Vinci
- ☐ Mikolaj Sep Szarzyński
- ☐ Mikolaj Rej
- ☐ Daniel Naborowski
- ☐ Karcezjusz
- ☐ Adam Mickiewicz
- ☐ Jan Kochanowski
- ☐ Jan Chryzostom Pasek

2. Przeczytaj poniższy wiersz Jana Andrzeja Morsztyna.

Jan Andrzej Morsztyn

O sobie

Nie tyle Puszczu Niepolomskiego zwierza,
Nie tyle ordy janczarskie¹ zohnierza,
Nie tyle pszczołek ukraińskie ule,
Nie tyle włoskich kortegian² gondule³
Nie tyle różnych strzał kymiskie sajdaki⁴,
Nie tyle gozdzi Indyjskie karaki⁵,
Nie tyle wrzodion brabanckie kądziela⁶,
Nie tyle kólek młyn, co jedwab miela,
Nie tyle śledzi od północy morze,
Nie tyle różnych barw teczka i zorze,
Nie tyle Lore⁷ toczonych pacierzy,
Nie tyle Wiedeń sieci i obierzy⁸,
Nie tyle gdańskie port łasztów⁹ tataraki,
Nie tyle książek frankfortskie jamarki,
Nie tyle wiosna kwiatów, lato kłosów,
Jesień owoców i organy głosów,
Gwiazd jasne niebo, piasku morskie brzegi,
Kropel spory deszcz, splachcia¹⁰ gęste śniegi,
Nie tyle małą i jeziora trzciną,
Jak ja mam ból dla swej Katarzyny.

Poezi polskiego baroku, t. I, Warszawa 1965, s. 713–714.

- 2.1. Wyjaśnij, na czym polega koncept w wierszu pt. O sobie.

- 2.2. Wskaż w utworze przykłady podanych w tabeli środków artystycznego wyrazu i określ ich funkcję.

nazwa środka	przykład z tekstu	funkcja
anafora		
elipsa		

3. Podaj trzy pozytywne i trzy negatywne cechy kultury sarmackiej, a następnie określ jej wpływ na sytuację w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

cechy pozytywne	cechy negatywne

4. Oceń prawdziwość stwierdzeń. Zaznacz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Dominującym zjawiskiem w kulturze polskiego baroku był sarmatyzm określający stan umysłowości oraz mentalność polskiej szlachty.	P	F
Jedną z podstawowych cech sztuki barokowej było dążenie do zachowania harmonii i symetrii.	P	F
Jan Andrzej Morsztyn, tworząc swoje poezje, czerpał z twórczości Giambattisty Mariniego.	P	F

5. Przeczytaj fragment utworu Wisławy Szymborskiej pt. Kobiety Rubensa.

Wisława Szymborska

Kobiety Rubensa (fragment)

Waligórzarki, żeńska fauna¹,

jak łoskot beczek nagie.

Gnieżdżą się w sratowanych łóżach,

śpią z otwartymi do piania ustami.

Zrenicie ich ucieki w głębi

i penetrują do wnętrza gruczołów,

z których się drożdże sączą w krew.

Córy baroku. Tyje ciasto w dzieży²,

parują łaznie, rumienią się wina,

cwaliągą niebem prosięta obłoków,

rzą trąby na fizyczny alarm.

O rozdymione, o nadmierne

i podwójne odrzuceniem szaty,

i potrojone gwałtownością pozy

tluste dania miłosne!

W Szymborska, Poezje Kraków 1989, s. 42.

Na podstawie utworu wyjaśnij, w jaki sposób autorka nawiązuje do kultury barokowej.

6. Przeczytaj Sonet II Mikolaja Sępa Szarzyńskiego.

Mikolaj Sep Szarzyński

Sonet II

Na one słowa „Jopone”¹

Homo natus de muliere, brevis vivens tempore etc.²

Z wstydem poczęty człowiek, urodzony

Z boleścią, krótko tu na świecie żywie,

I to odmiennie³, nędznie, bojaźliwie.

Ginie od słotica jak cień opuszczony.

I od takiego (Boże nieskończony,

W sobie chwalebnie i w sobie szczęśliwie

Sam przez sie żyję) żądasz jakmarz⁴ chwile

Być miłowany i chcesz być chwalony.

Dziwnie są Twego miłosierdzia sprawy,

Tym sie Cherubim⁵ (przepaść zrozumności)

Dziwi zdumiały i ślad pała⁶ prawy

Płomień, Serafim⁷, w szczęśliwej miłości.

O święty Panie, daj, niech i my mamy

To, co mieć każesz, i Tobie oddamy!

Polski pięci do przedmowa do baroku, Warszawa 1977, s. 300–301.

- 6.1. Napisz, jaki obraz Boga oraz człowieka wylania się z tekstu.

Bóg –

człowiek –

- 6.2. Udowodnij, że Sonet II Mikolaja Sępa Szarzyńskiego należy do nurtu poezji metafizycznej. Stomuluj jeden argument.

RAMY CZASOWE I TŁO SPOŁECZNO-POLITYCZNE

Europa – połowa XVI w. (we Włoszech)
do końca XVII w.

Polska – lata 80. XVI w. do lat 30. XVIII w.

kontrreformacja, działalność jezuitów,
sobór trydencki, Indeks Ksiąg Zakazanych)

wojna trzydziestoletnia (1616–1648)

kryzys autorytetu władców

Polska: konflikty ze Szwecją, z Turcją, Rosją,
konflikty wewnętrzne, ograniczenie władzy
królewskiej

FILOZOFIA

racjonalizm
(Kartezjusz,
„Myślę, więc
jestem”)

mistycyzm
(B. Pascal,
Człowiek
to trzcina
myśląca)

panteizm
(B. Spinoza)

racjonalizm,
monadologia
(G.W. Leibniz)

WAŻNE POJĘCIA

mistycyzm

sarmatyzm

vanitas

theatrum mundi

marinizm

SZTUKA

dysharmonia, asymetria,
celowe zaburzenie
proporcji

wykorzystywanie
kontrastów

zamiłowanie do ujęć
dynamicznych

dramatyzm
przedstawianych scen

operowanie światłocień-
niem mające eksponować
tajemniczość

patos, teatralność
przedstawień

celowa deformacja

ARCHITEKTURA

monumentalizm
bogactwo
i przepych form

RZĘBBA

dynamizm,
ekspresja

MALARSTWO

światłocień,
perspektywa,
iluzja

dynamizm

bogactwo kolorów

tematyka religijna
i mitologiczna,
sceny rodzajowe,
martwe natury,
portrety

BAROK

LITERATURA

NURTY I CECHY

LITERATURA DWORSKA

poezja metafizyczna

(M. Sęp Szarzyński, D. Naborowski)
problematyka religijna, filozoficzna
nawiązania do tradycji średnio-
wiecznej (*memento mori*) i biblijnej
(motyw *vanitas*)

tematyka refleksyjna,
egzystencjalna: ulotność ludzkiego
życia, nadzieja pokładana w Bogu,
rozdarcie pomiędzy cielesnością
a duchowością

poezja ziemskich rozkoszy

(J.A. Morsztyn, D. Naborowski)

sensualizm (doświadczenie
poetyckie oparte na poznaniu
zmysłowym)

erotyzm

fascynacja pięknem świata

wyrafinowana forma (koncept,
wyszukane środki wyrazu)

LITERATURA ZIEMIAŃSKA (J.Ch. Pasek)

nurt sarmacki

opis stylu życia i obyczajowości
szlachcica (patriotyzm i troska o losy
ojczyzny, a jednocześnie świadectwo
sarmackiej megalomanii, ksenofobii,
pieniactwa)

MOTYWY

kultura ziemiańska, sarmatyzm
(*Pamiętniki J.Ch. Paska*)

pieniądze, finanse (*Skąpiec* Moliera)

relacje rodzinne (*Skąpiec* Moliera)

zakazana miłość, zakazane uczucie
(*Skąpiec* Moliera)

miłość zmysłowa, erotyka
(*Cuda miłości J.A. Morsztyna*)

vanitas, przemijanie (*Marność;
Krótkość żywota D. Naborowskiego*)

relacja Bóg – człowiek
(poezja M. Sępa Szarzyńskiego)

LITERATURA PLEBEJSKA

bohaterem sowizdrzał
(psotnik, żartowniś),
uosobienie mądrości
ludowej

ŚRODKI WYRAZU W POEZJI

koncept
paradoks
elipsa
gradacja
antyteza
inwersja
hiperbola
oksymoron
puenta

Szkicnotki literackie

Od Homera do Woltera. Antyk, Biblia, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie. Klasa I liceum i technikum

Do matury i sprawdzianów

Nowość w formie rysunkowej! Publikacja zawiera szkicnotki (mapy myśli) podsumowujące każdą epokę literacką omawianą w pierwszej klasie liceum i technikum – od antyku po oświecenie.

Dlaczego szkicnotki? Bo zdecydowanie łatwiej zapamiętujemy obrazy, kolory, a wzrokowcy stanowią około 65 procent populacji na świecie! Uczniowie chętnie potykają wiedzę w pigułce.

Publikacja pomoże uporządkować i utrwalić wiedzę, by lepiej przygotować się do egzaminu maturalnego z języka polskiego, ale także do sprawdzianów.

Książka przedstawia i omawia:

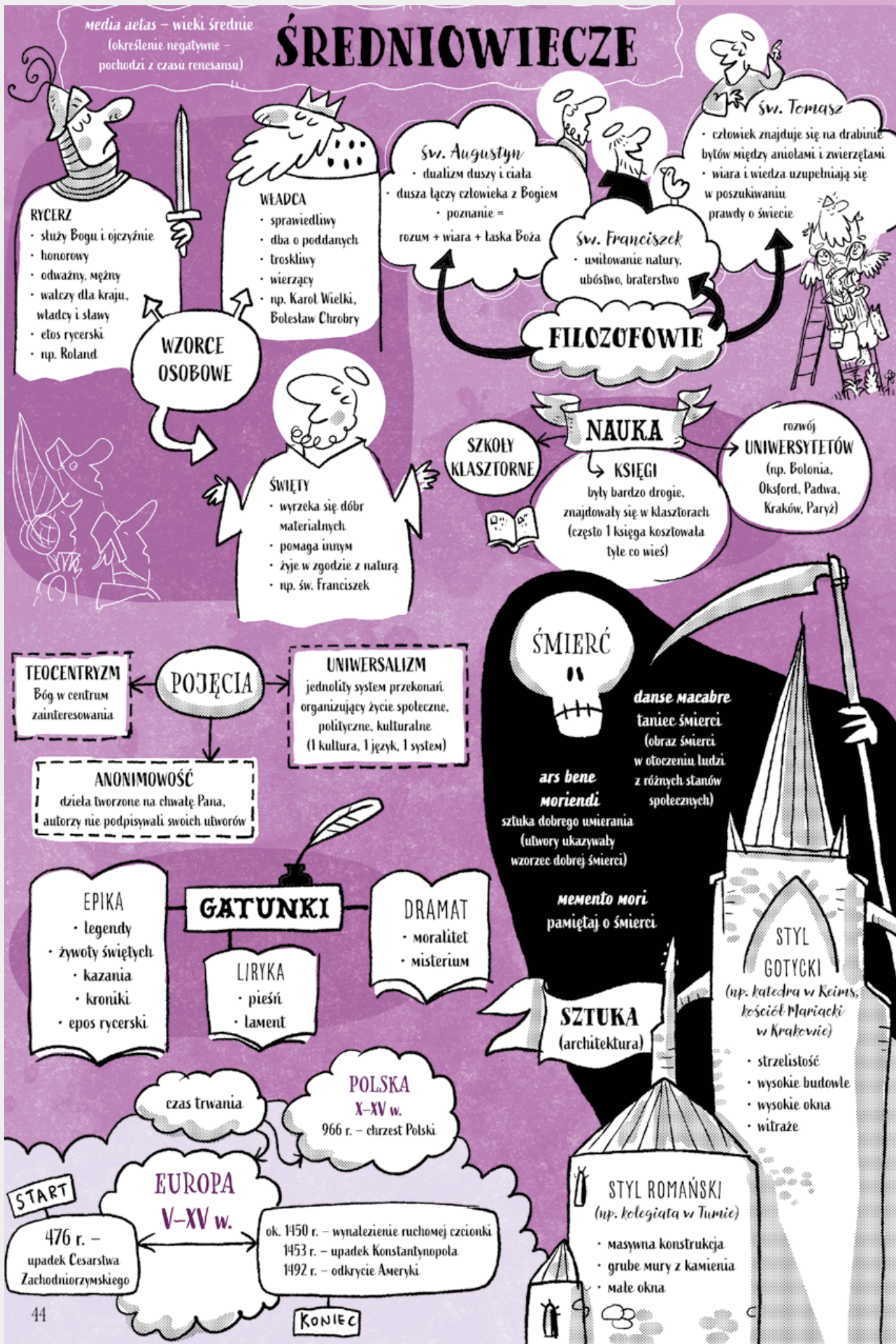
- najistotniejsze problemy danej epoki,
- zagadnienia historycznoliterackie,
- motywy charakterystyczne dla danej epoki.

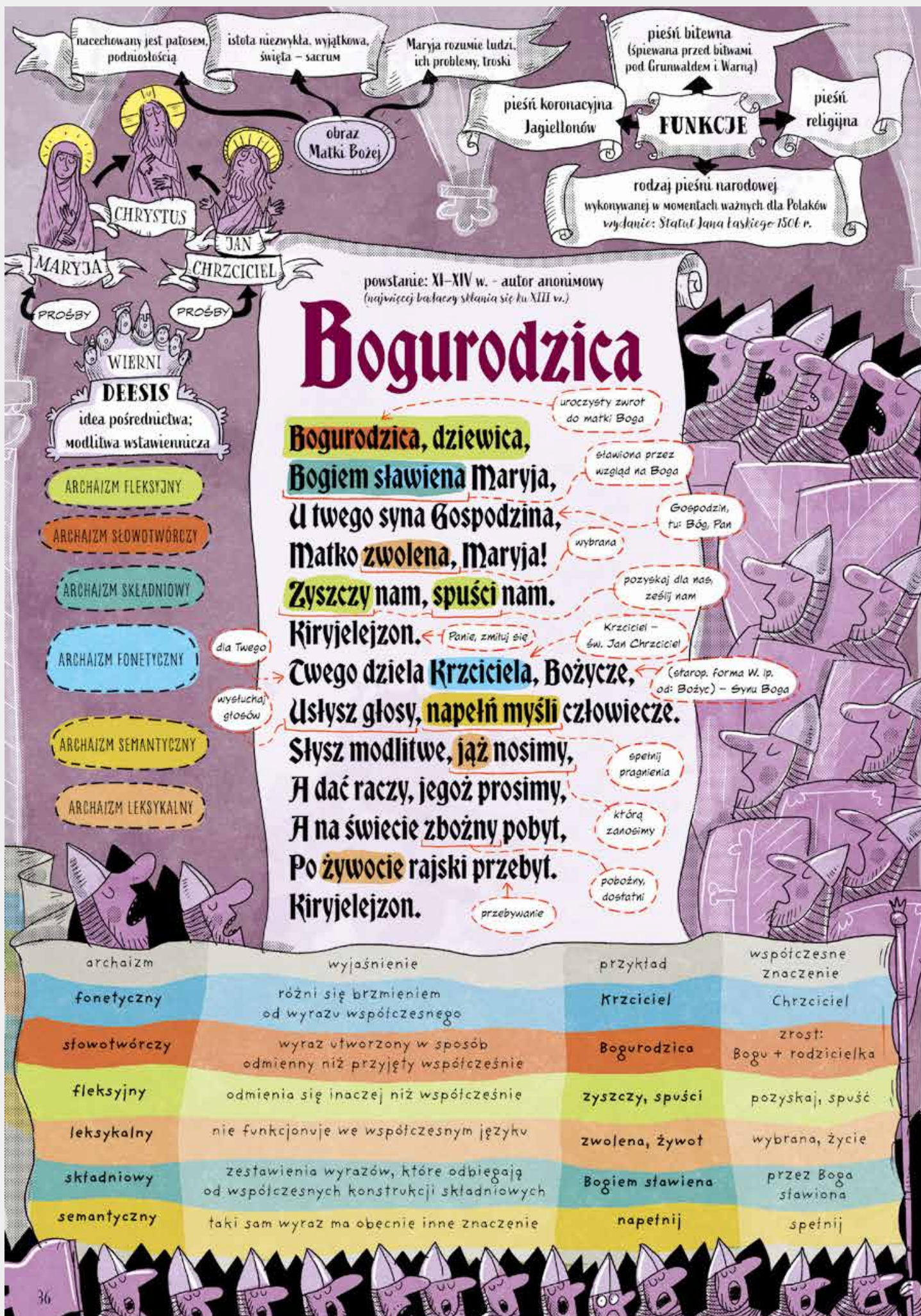
NOWOŚĆ

media aetas – wieki średnie
(określenie negatywne –
pochodzi z czasu renesansu)

ŚREDNIOWIECZE

nacechowany jest patosem, podniosłością

istota niezwykła, wyjątkowa, święta – sacrum

Maryja rozumie ludzi, ich problemy, troski

pieśń bitewna (śpiewana przed bitwami pod Grunwaldem i Warną)

pieśń koronacyjna Jagiellonów

pieśń religijna

FUNKCJE

rodzaj pieśni narodowej wykonywanej w momentach ważnych dla Polaków
wydanie: Statut Jana Łaskiego 1506 r.

obraz Matki Bożej

CHRYSTUS

JAN CHRZCICIEL

MARYJA

PROŚBY

PROŚBY

WIERNI

DEESIS

idea pośrednictwa; modlitwa wstawiennicza

ARCHAIZM FLEKSYJNY

ARCHAIZM SŁOWOTWÓRCZY

ARCHAIZM SKŁADNIOWY

ARCHAIZM FONETYCZNY

ARCHAIZM SEMANTYCZNY

ARCHAIZM LEKSYKALNY

powstanie: XI–XIV w. – autor anonimowy
(najwięcej badaczy skłania się ku XIII w.)

Bogurodzica

Bogurodzica, dziewica,
Bogiem sławiona Maryja,
U twego syna Gospodzina,
Matko zwolena, Maryja!
Zyszczy nam, spuści nam.
Kiryjelejzon.
Twego dzieła Krzciciela, Bożycze,
Usłysz głosy, napętnij myśli człowiecze.
Słysz modlitwę, jaż nosimy,
A dać raczy, jegoż prosimy,
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt.
Kiryjelejzon.

uroczysty zwrot do matki Boga

stawiona przez wzgląd na Boga

Gospodzin, tu: Bóg, Pan

wybrana

pozyskaj dla nas, ześlij nam

Krzciciel – św. Jan Chrzciciel

(starop. forma W. ip. od: Bożyc) – Synu Boga

Panie, zmiłuj się

dla Twego

wysłuchaj głosów

spełnij pragnienia

którą zanosimy

pobożny, dostąpi

przebywanie

archaizm

wyjaśnienie

przykład

współczesne znaczenie

fonetyczny

różni się brzmieniem od wyrazu współczesnego

Krzciciel

Chrzcziciel

słowotwórczy

wyraz utworzony w sposób odmienny niż przyjęty współcześnie

Bogurodzica

zrost: Bogu + rodzicielka

fleksyjny

odmienia się inaczej niż współcześnie

zyszczy, spuści

pozyskaj, spuść

leksykalny

nie funkcjonuje we współczesnym języku

zwolena, żywot

wybrana, życie

składniowy

zestawienia wyrazów, które odbiegają od współczesnych konstrukcji składniowych

Bogiem sławiona

przez Boga sławiona

semantyczny

taki sam wyraz ma obecnie inne znaczenie

napętnij

spełnij

LAMENT ŚWIĘTOKRZYSKI

inne tytuły tego dzieła:

Żale Matki Boskiej pod krzyżem,
Pocłuchajcie, bracia miła

spisany przez przeora klasztoru
św. Krzyża na Łysej Górze, XV w.

Postłuchajcie, **bracia miła!**

Chcę wam **skorzyć** krwawą głowę²;

Usłyszycie mój **zamełek**³.

Jen mi się zstał w Wielki Piątek.

Pożałuj mię, stary, młody.

Boć mi przyszły **krwawe** gody⁴;

Jednegociem Syna miała

I tegociem **ożalała**⁵.

Zameł⁶ ciężki dostał się mnie, **ubogiej** żenie⁷.

Widząc rozkrzawione me miłe Narodzenie.

Ciężka moja chwila, krwawa godzina.

Widząc niewiernego żydowina,

Iż on bije, męczy mego miłego Syna.

Synku miły i **wybrany**⁸

Rozdziel⁹ z matką swoją rany:

A **wszekom**¹⁰ Cię, Synku miły, w swym sercu nosiła.

A także tobie wiernie służyła.

Przemów k' matce, **bych się ucieszyła**¹¹.

Bo już idziesz ode mnie, **moja nadzieja miła**¹².

zwrot do ludzi

nakreślenie sytuacji
cierpienia + prośba
o współczucie

chce pomóc
synowi, przeżywa
jego umieranie

apostrofa
do Chrystusa

LAMENT -
PLANKT, ŻAL

wyraża żal po zmarłych,
nieszczenie i poczucie straty

MARYJA - PROFANUM

ludzki wymiar Maryi

STABAT MATER
DOLOROSA

stała matka bolejąca

Synku, bych cię nisko miała.

Niecoś bych Ci **wspomagała**¹³:

Twoja główka **krzywo wisa**¹⁴, tęć bych ja podparła:

Krew po tobie płynie, tęć bych ja utarła.

Picia wołasz, piciać bych Ci dała.

Ale **nie** lza **dosiać**¹⁵ Twego świętego ciała.

O aniele Gabryjele.

Gdzie jest ono twe wesele.

Cożeś mi go obiecował tako bardzo wiele.

A **rzekacy**¹⁶: „Panno, pełna jeś miłości”.

A ja pełna smutku i żałości.

Spróchniało¹⁷ we mnie ciało i moje wszystkie kości.

Proścież Boga, **wy miłe i żadne macyory**¹⁸.

By wam nad dziaćkami nie były takie to pozory.

Jele ja, nieboga, nienie dziś **zeżrzała**¹⁹

Nad swym, nad miłym Synem **krasnym**²⁰.

Iż on cirpi męki **nie będąc w żadnej winie**²¹.

Nie mam ani będę mieć inego.

Jedno **ciebie, Synu, na krzyżu rozbitego**²².

¹ bracia miła

² skarżyć się na krwawe zabójstwo
³ udręka

⁴ krwawe, bolesne święto

⁵ oplakałam

⁶ strapienie

⁷ nieszczęsnej kobiecie

⁸ drogi

⁹ podzielić

¹⁰ przecież

¹¹ bym się pocieszyła

¹² moja nadzieja miła

(mianownik w funkcji wołacza)

¹³ trochę bym ci pomagała

¹⁴ zwiisa, przekrzywiona

¹⁵ nie można dosięgnąć

¹⁶ mówiąc

¹⁷ obróciło się w proci

¹⁸ miłe i życziwe matki

¹⁹ by nie dane wam było oglądać takich

²⁰ to widoków waszych dzieci, jakie ja,

²¹ nieszczęsna, lulać dziś ujrzałam

²² pięknym

²³ nie będąc wcale winnym

²⁴ rozciągniętego i przybitego

²⁵ do krzyża.

apostrofa
do Gabriela

zwiastował radość,
a ona teraz cierpi
po stracie

zwrot
do matek

nie chce, aby inne matki
musiały cierpieć tak jak ona

zwrot
do syna

WARTO POZNAĆ

(cierpiący rodzice)

mit
o Demeter
i Korze

Józef Wittlin
Stabat Mater

Jan Kochanowski
Treny

Adam Mickiewicz
Dziady. Cz. III
(pani Rollisonowa)

Władysław
Broniewski
Anka

ROZMOWA

DANSE MACABRE = taniec śmierci

MEMENTO MORI – PAMIĘTAJ O ŚMIERCI

ELEMENTY KOMICZNE
I MAKABRYCZNE

ŚMIERĆ

CHUDA, BLADA,
Z ŻÓŁTĄ TWARZĄ

Z OCZU
PEŁNIE KREW

NIE MA
WARG

ROZKŁADAJĄCE SIĘ
KOBIECE CIAŁO

ODPADE JEJ
KAWAŁEK NOSA

TRZYMA KOŚCĘ

ZABIERAM KAŻDEGO!
KRÓL, SŁUGA, STARY,
MŁODY, CHORY, ZDROWY!

SATYRA SPOŁECZNA

śmierć opisuje przedstawicieli
różnych grup społecznych

MNISI

lubią dobrze zjeść,
piją piwo

UCZENI

wiedza nie ochroni
przed śmiercią

KARCZMARZE

oszukują

SĘDZIOWIE

przekupni,
wydają
niesprawiedliwe
wyroki

MISTRZA POLIKARPA

ZE ŚMIERCIĄ

forma dialogu

ŚREDNIOWIECZNA
LITERATURA ŚWIECKA

elementy
satyry społecznej

utwór
moralistyczno-dydaktyczny

łączenie komizmu
z tragizmem

łączenie piękna
z brzydotą

GROTESKA

karykatura,
przejaskrawienie

atmosfera
dziwności

Witold Gombrowicz
Ferdynand

Sławomir Mroček
Tango

KONTEKSTY

Wisława Szymborska
O śmierci bez przesady

Éric-Emmanuel Schmitt
Oskar i pani Róża

Miron Białoszewski
Wywiad
średniowieczne podejście
do śmierci

Jan Kochanowski
Treny

Czego się nauczył
Polikarp?

Czy stosunek do śmierci
zmienił się od średniowiecza?

Czy współcześni ludzie
podechodzą do śmierci w taki sposób,
jak żyjący w średniowieczu?

Rozważ!

POLIKARP

MISTRZ, UCZONY

CHCIAŁ ZOBACZYĆ
ŚMIERĆ

POKORNY,
POBOŻNY

PRZESTRASZYŁ SIĘ
JEJ OBLICZA

NAIWNY

CHCIAŁ WIEDZIEĆ, SKĄD ŚMIERĆ
POCHODZI, JAK JEJ UNIKNAĆ

PIEŚŃ O ROLANDZIE

XI w., utwór anonimowy

PATOS

IDEALIZACJA
POSTACI

EPOS RYCERSKI

pieśń o czynach
(chanson de geste)

ETOS
RYCERZA

PRZEŁOMOWE
WYDARZENIA

HEROICZNE
CZINY

LITERATURA
PARENETYCZNA

oparta na wzorcach
osobowych

WZÓR
IDEALNEGO
RYCERZA

dobre
urodzenie

męstwo,
odwaga

religijność

oddany krajowi
i panu, któremu
służył

ambicja, duma

adoracja
damy serca

778 r.

PIRENEJE

WĄWÓZ
RONCEVAUX

FRANCJA

KAROL WIELKI

władca Franków, krewny Rolanda,
ideał średniowiecznego władcy

OLIWIER (PRZYJACIEL ROLANDA)

GANELON (ZDRATCA)

ojczym Rolanda, wykorzystał
Saracenów jako narzędzie zemsty

ROLAND

DURENDAL

ARS BENE MORIENDI = SZTUKA DOBREGO UMIERANIA

analogia do Golgoty, męki Chrystusa

SARACENI

(muzułmanie zamieszkujący ówczesną Hiszpanię)

KONTEKSTY

Henryk Sienkiewicz
Potop

polscy szlachcice z cechami rycerzy,
np. Michał Wołodyjowski

Adam Mickiewicz
Konrad Wallenrod

XIV-wieczny rycerz litewski, który łamie zasady kodeksu w imię słusznej sprawy

Miguel de Cervantes
Don Kichot

parodia rycerza

OCENA

- wiernie służył swemu panu (Karolowi Wielkiemu)
- zginął w obronie chrześcijaństwa i wyznawanych wartości

- nie wezwał Karola Wielkiego na pomoc
- zgubiła go rycerska pycha

Rozważ!

Czy Roland ma cechy antycznego herosa?
Czy wzorze rycerza uległ zmianie?
Jaki jest dziś wzorec mężczyzny?
Czy Roland to ideał?

BOSKA – podkreślenie
wyjątkowości dzieła
(dodane przez miłośników utworu)

BOSKA KOMEDIA

KOMEDIA – styl niski –
język włoski – językiem ludu
(językiem stylu wysokiego była łacina)

autor

Dante Alighieri

(1265–1321)

• urodzony
we Florencji

• miłość platoniczna
do Beatrycze Portinari
(zm. 1290)

• zainteresowany
polityką

• wygnanie

• zarzuty korupcji i defraudacji
od przeciwników politycznych

GENEZA

XIV w. – 1307–1321

- Dante surowo ocenił stan moralny ludzkości:
zepsucie, kłamstwa, niesprawiedliwość, chciwość
- współczesny świat stacza się w otchłań zła,
pogrąża się w chaosie

NARRACJA

PIERWSZOOSOBOWA,
ALTER EGO AUTORA

wiara w Boga
(teocentryzm)

zaświaty –
rzeczywistość
hierarchiczna

grzesznicy –
czyściec/ piekło

**CECHY
ŚREDNIOWIECZNE**

symbole + alegorie

symbolika liczb

odwołania
do Biblii

brak
anonimowości

język
narodowy

nawiązania
do antyku

**CECHY
RENEZANSOWE**

koncentracja na człowieku
jako jednostce

kwestie polityczne

WINA I KARA

uzmysłowienie człowiekowi,
że za winy czeka kara

dopuszczający
się przemoc
RZĘKA KRWI

herezy
**PŁONĄCE
GROBY**

złośnicy
**BAGNO
ŁEZ I KRWI**

ODYSEUSZ

ZR
ZŁOŻONY

DOSKONALENIE,
POZNANIE

ZAGUBIENIE
BŁĄDZENIE

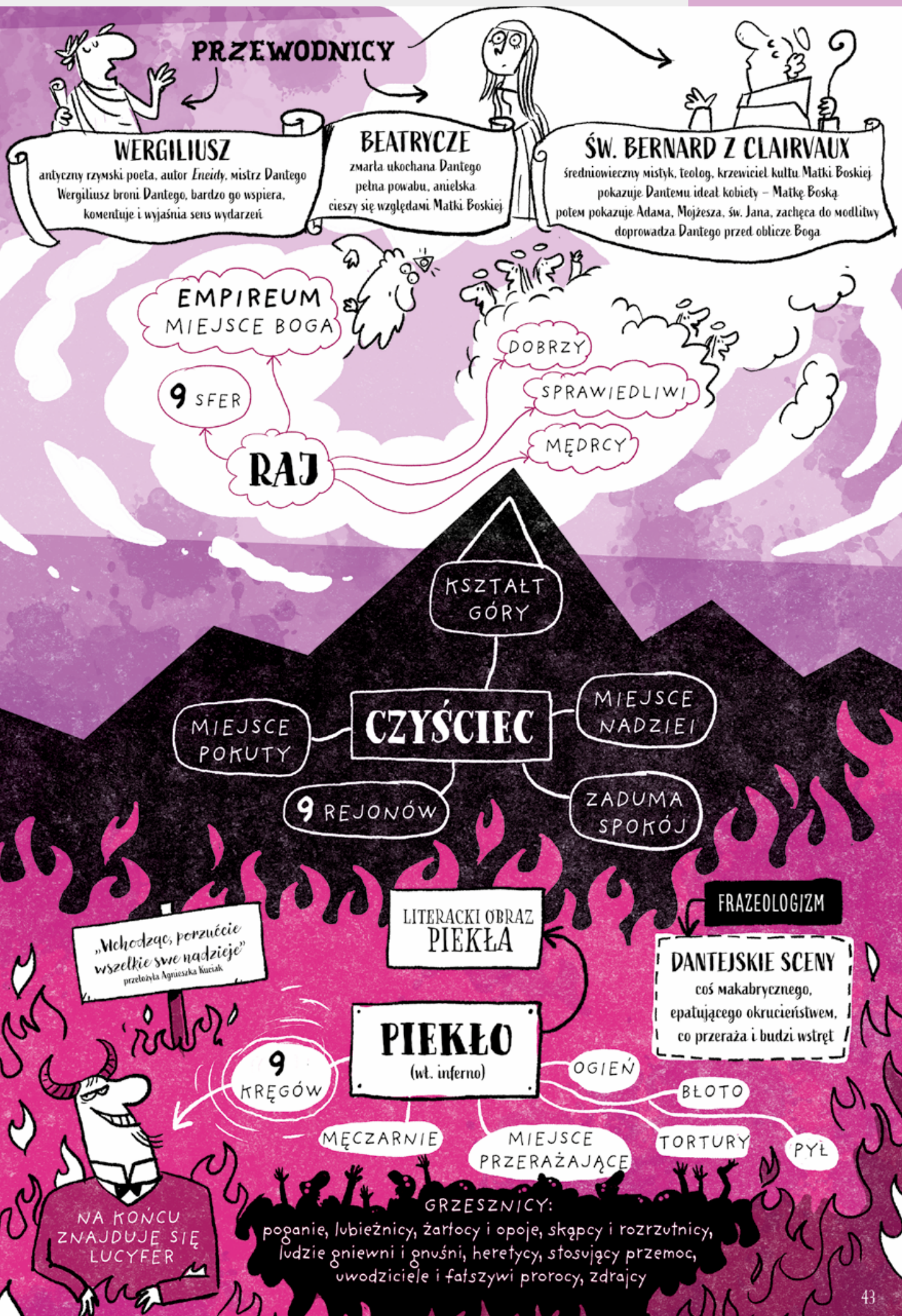
DRĘCZENIE
PRZES GRZECHY

WĘDRÓWKA
DUCHOWA + CIELESNA

**MOTYW
WĘDRÓWKI**

METAFORA
NASZEGO ŻYCIA

WĘDRÓWKA BOHATERA PRZES
3 PRZESTRZENIE:
PIEKŁO, CZYŚCIEC, RAJ

Nowa matura z języka polskiego

Ćwiczenia. Zakres podstawowy

Ćwiczenia do każdej części egzaminu

Książkę polecamy uczniom, którzy chcą się oswoić z egzaminem w nowej formule i przećwiczyć wszystkie wymagane umiejętności.

Obszerny zbiór zadań pomoże przygotować się do każdej części egzaminu – zarówno do konstruowania wypowiedzi ustnej oraz pisemnej, jak i rozwiązywania części testowych.

Książka zawiera:

- materiały pokazujące, jak można skonstruować odpowiedź ustną,
- arkusze z zadaniami przygotowującymi do rozwiązania części matury pisemnej zatytułowanej „Język polski w użyciu”,
- testy historycznoliterackie,
- wypracowania – zarówno przykładowe (wzorcowe) teksty, jak i propozycje tematów do samodzielnego napisania,
- tabelę z charakterystyką epok literackich,
- praktyczne informacje dotyczące przebiegu każdej części egzaminu

Klucz odpowiedzi

Na stronie maturazpolskiego.gwo.pl znajduje się klucz odpowiedzi do wybranych zadań zamieszczonych na kolejnych stronach.

WIĄZKA 5.

Przeczytaj uważnie teksty, a następnie wykonaj umieszczone pod nimi zadania. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstów i tylko własnymi słowami – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile Cię poproszono.

Redakcja „Dekady Literackiej” zwróciła się do historyków literatury z pytaniem o wartość literacką *Quo vadis* i miejsce utworu w tradycji literackiej.

Tekst 1.

Tadeusz Bujnicki:

Ta, jak pisał Julian Krzyżanowski, „najsławniejsza powieść polska” wydaje się utworem całkowicie i do końca „odczytanym”. Właściwie wszystko o niej wiemy, obcując z nią w szkole, w kinie, ba, nawet w reklamie. Mieści się ona znakomicie w „horyzoncie oczekiwań” masowego odbiorcy, wzmocnionym dodatkowo przez liczne ekranizacje. Spełnia zarówno ideowe, jak i ludyczne zapotrzebowania. A jednak – może stanowić niespodziankę. Nie do końca mieści się w utrwalonym stereotypie odbiorczym. Co więcej, część sądów o powieści, uznawanych za niepodważalne prawdy, może okazać się wątpliwa. Zaczynając od jednego z tytułów do sławy pisarza, Nagrody Nobla, którą miał otrzymać za *Quo vadis*. [...] Ukazanie się *Quo vadis* wzbudziło kontrowersję w kręgu wydawałoby się autorowi najbliższym; pojawiły się opinie o szkodliwości zbyt jaskrawych i aprobatywnych obrazów starożytnego Rzymu. Wielbiciel Sienkiewicza Stanisław Tarnowski zarzucał autorowi, że niepotrzebnie rozbudował sceny śmierci Petroniusza i Nerona, zamiast zakończyć powieść obrazem śmierci św. Piotra (krytyk miał także za złe pisarzowi wykreowanie Chilona na męczennika). [...] Ostro wystąpili francuscy krytycy powieści: „jest to jeden z najbardziej ignoranckich, najbardziej płaskich autorów”. Apogeum tej niechęci wobec powieści było wystąpienie jezuity A. Pawisscha, domagającego się wpisania utworu na... indeks. [...]

Już same te głosy wskazują na ambiwalencję nie tylko w odbiorze powieści, ale także i na ambiwalencję tkwiącą integralnie w poomyśle pisarza i w samym tekście. Ujawniają je wynurzenia samego Sienkiewicza, który [...] pisał o trudnościach z tworzeniem „epopei chrześcijańskiej”. [...]

W innych oficjalnych i prywatnych wypowiedziach podkreślał swoje przywiązanie do antycznego ładu, do form klasycznych, zasadniczej roli lektur dzieł starożytnych (Tacyta); wreszcie przyznawał się do „osobistych” związków z postacią Petroniusza. [...] Dlatego uważniejsza interpretacja *Quo vadis* odkrywa napięcia między założoną tendencją „chrześcijańską” a mocnym wydobyciem elementów kultury i światopoglądu antycznego, estetycznej aprobaty „odchodzącego” świata. To przekonanie uosabia się przede wszystkim w kreacji i losach Petroniusza. Ów agnostyk i sceptyk wygłasza sądy, które nie są degradowane w konfrontacji z wiarą chrześcijan; stanowią ich równoważną opozycję. Jest to tym wyrazistsze w zestawieniu jego samobójczej decyzji z melodramatycznym, ocierającym się o kicz rozwiązaniem losów Winicjusza i Ligii.

Sienkiewicz był pisarzem, dla którego szczególne znaczenie miały wartości estetyczne, ukształtowane przez klasycyzm. To nie przypadek, że składniki zmysłowe, fizyczne, wizualne utrwalone w starożytnej sztuce tak mocno do niego przemawiały. I dlatego piękno ciała, jego „posagowy”, „rzeźbiarski” charakter jest przedmiotem

autorskiej fascynacji. [...] W powieści jest to zasadnicza opozycja wobec ascetyzmu wczesnochrześcijańskiego. Przedstawiając zwycięstwo moralne chrześcijan nad przemocą siły fizycznej rzymskiego cesarstwa, pisarz stara się ocalić klasyczną potrzebę piękna.

Nie ulega wątpliwości, że intencją Sienkiewicza było stworzenie powieści – „epopei chrześcijańskiej”. Tak pomyślane dzieło „z czasów Nerona” nie zawsze mogło udźwignąć ciężar przedstawianego konfliktu; wpadało w przesadny patos i efektowną melodramatyczność „scenobrazów”. Jednak przed czytelnikiem, który nie ograniczy się do lektury powierzchownej, *Quo vadis* może odkryć bardziej skomplikowane znaczenia. W Sienkiewiczowskiej bowiem powieści, spoza archaicznych i mocno już zużytych schematów, wyłania się napięcie, w którym nie można doszukać się jednoznacznych i oczywistych rozstrzygnięć. [...] W powieści trwa zatem nierozstrzygalny spór sceptycyzmu z wiarą, wyrafinowania z naiwną prostotą, estetyki z etyką. I niezależnie od autointerpretacji autora, akcentującego chrześcijańskość swojej „epopei”, tekst zostaje otwarty także na inne semantyczne wypełnienia. Nie wbrew, lecz dzięki umiejętnościom pisarskim Sienkiewicza.

<http://nowadekada.pl/wp-content/uploads/2015/12/Dekada-Literacka-2001-nr-11-12-181-182.pdf> [dostęp: 5.05.2021].

Tekst 2.

Henryk Markiewicz:

O *Quo vadis* napisano już tyle, że trudno tu o myśli oryginalne. Odrzucając opinie skrajne (Konrad Górski: „rzecz martwa” [...]), trzeba powiedzieć tak: miała to być w intencjach autora „wielka epopeja chrześcijańska”, ale w wykonaniu – ten właśnie składnik świata powieściowego okazał się najsłabszy. Chrześcijanie Sienkiewicza są monottonni w swej niezachwianej wierze, gotowości do ofiary, słodczy (to jeden z kluczowych wyrazów tego wątku powieściowego) wobec bliźnich i łatwości wybaczenia. Nie udało się pisarzowi przedstawić w sposób pogłębiony najważniejszego w planie ideowym powieści procesu duchowego – przemiany wewnętrznej Winicjusza w chrześcijanina. Gotów jest on uwierzyć z miłości dla Ligii, ale „natura jego nie znosi nauki Chrystusa” i czuje do niej „wstręt nieprzezwykły”; przełom następuje dopiero pod wpływem nauk Pawła z Tarsu, ale przełom ten zbywa narrator kilku zdaniem. A i potem egzaltacja religijna Winicjusza jest równie żarliwa co płytka, skoro czuje on, że gdyby Ligia zginęła, wręcz znienawidziłby Chrystusa. Tak więc bez siły Ursusa i łaski ludu rzymskiego, które Ligę uratowały (jak to zauważa trzeźwo Petroniusz), lub bez interwencji nadprzyrodzonej (jak sądzi sam Ursus i Winicjusz) wiara Winicjusza nie przetrwałaby próby cierpienia. Drugie powieściowe nawrócenie jest jeszcze mniej przekonujące, bo uwarunkowane nerwowością Chilona, który nie może znieść widoku męczarni chrześcijan...

Nieporównanie lepsze rezultaty osiągnął Sienkiewicz, przedstawiając świat rzymski. Pisarz zabłysnął tu umiejętnością konstruowania wielkich scen zbiorowych, obfitujących w efekty widowiskowe i napięcie dramatyczne. Stworzył też co najmniej dwie pamiętne postacie: Nerona, w którym ukazał nie tylko okrucieństwo i łaknienie pochlebstw, ale także – autentyczny kult sztuki i poszukiwanie poprzez zbrodnie jakiejś metafizycznej „nadzwyczajności”, a przede wszystkim Petroniusza, którego umiał

uczynić kimś naprawdę inteligentnym i dowcipnym – a to samo powtórzyć można o Chilonie. Respekt znawców wywoływała też rekonstrukcja rzymskich realiów [...]. Jak w innych powieściach Sienkiewicza, tak i tutaj potrafi on, w sobie tylko właściwy sposób, połączyć w swej prozie prostotę z elegancją.

Żeby te wszystkie walory docenić – trzeba oczywiście spojrzeć na *Quo vadis* z perspektywy historycznoliterackiej. Jeśli czytać tę książkę tak, jakby była powieścią współczesnego autora, walory owe trochę bledną. Wobec konkurencji filmu jesteśmy dziś mniej wrażliwi na tak ceniony kiedyś kunszt „malowania słowem”. [...] Neron wydaje się chwilami karykaturalny w łatwości, z jaką wysłuchuje pochlebstw, Petroniusz – minoderyjny¹ w swym estetyzmie. Starożytnicza erudycja autora ujawnia się nazbyt obficie i ostentacyjnie. Nawet w języku powieści znaleźć można niejedną skazę...

To wszystko prawda – ale podobne zarzuty wytoczyć można przeciw największym powieściom XIX wieku. To prawda także, że nawet w najlepszych partiach dzieła, nawet oceniany w perspektywie historycznej autor *Quo vadis* pozostaje „geniuszem łatwej urody”. Ale jednak – geniuszem.

<http://nowadekada.pl/wp-content/uploads/2015/12/Dekada-Literacka-2001-nr-11-12-181-182.pdf> [dostęp: 5.05.2021].

Zadanie 1 (0–1 pkt)

Henryk Markiewicz ocenia bohaterów *Quo vadis*. Wypisz z jego tekstu dwie postaci i podaj zawarte w tekście informacje na ich temat.

Postać 1.

Postać 2.

Zadanie 2 (0–1 pkt)

Na podstawie obu tekstów podaj dwa argumenty potwierdzające tezę: Noblista nie stworzył „epopei chrześcijańskiej”.

Argument 1.

Argument 2.

¹ minoderyjny – wdzięczący się, często w celu przypodobania się komuś

Zadanie 3 (0–1 pkt)

Tadeusz Bujnicki (tekst 1.) podkreśla, że Sienkiewicz ukazał „posągowość” kreowanych przez siebie postaci. Podaj przyczyny, które wpłynęły na takie zaprezentowanie bohaterów.

Zadanie 4 (0–2 pkt)

W jakim celu Tadeusz Bujnicki i Henryk Markiewicz zamieścili krytyczne sądy o powieści noblisty? Zajmij stanowisko. W uzasadnieniu wykorzystaj oba teksty.

Stanowisko

Uzasadnienie

Zadanie 5 (0–2 pkt)

Tadeusz Bujnicki twierdzi: „Henryk Sienkiewicz był pisarzem, dla którego szczególne znaczenie miały wartości estetyczne, ukształtowane przez klasycyzm”. Czy Henryk Markiewicz mógłby się zgodzić z tą opinią? Rozstrzygnij problem, a w uzasadnieniu wykorzystaj oba teksty.

Rozstrzygnięcie

Uzasadnienie

Podaj pięć walorów *Quo vadis*, które dostrzegają Tadeusz Bujnicki i Henryk Markiewicz.

Tadeusz Bujnicki i Henryk Markiewicz dokonują recenzji wartości literackiej *Quo vadis*. Jaka funkcja tekstu dominuje w wypowiedziach obu recenzentów? Odpowiedź uzasadnij.

Na podstawie obu tekstów zredaguj notatkę syntetyzującą na temat: *Quo vadis* w ocenie współczesnych krytyków literackich. Twoja praca powinna liczyć 60–90 wyrazów.

Uwaga: w ocenie wypowiedzi będzie brana pod uwagę poprawność językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

ZESTAW 3**Zadanie 1 (0–1 pkt)**

Przeczytaj poniższe teksty.

Tekst 1.

Jan Parandowski

Mitologia (fragment)

Na początku był chaos. [...] Z tej napelnionej otchłani [...] wyłoniły się dwa potężne bóstwa, pierwsza królewska para bogów. Uranos – Niebo i Gaja – Ziemia. Oni dali początek wielu pokoleniom bogów. [...]

Uranos nie był zadowolony z tego potomstwa, które było szkaradne lub okrutne. [...] Nie spodziewając się po nich wdzięczności ani posłuszeństwa swej władzy ojcowskiej, strącił ich w bezdenne czeluści Tartaru. [...]

Gaja słyszała jęk potępionych tytanów dobywający się z przepastnych wnętrzości ziemi. Znienawidziła wyrodnego ojca i zaczęła knuć spisek przeciw jego władzy bezwzględnej. Namowom matki uległ najmłodszy z tytanów – Kronos, dotychczas niepozbawiony wolności. Uzbrojony w żelazny sierp, zaczął się na Uranosa, okaleczył to haniebnie i strącił ze świetlistego tronu nieba. [...]

Nad ziemią, która jako ląd stały wydobyła się z chaosu, świeciło młode słońce, a zachmurzenie spadały deszcze obfite. [...]

Nad światem rządził Kronos wraz z małżonką Reją. Był to władca ponury i podejrzliwy. Większą część uwięzionych braci pozostawił w otchłaniach Tartaru. Zachował w pamięci klątwę ojca, który mu przepowiedział, że i jemu syn odbierze berło. Każde więc dziecko, które powiła Reja, natychmiast połykał. [...]

J. Parandowski, *Mitologia*, Warszawa 1950.

Tekst 2.

Księga Rodzaju (fragment)

¹Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. ²Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami.

³Wtedy Bóg rzekł: „Niechaj się stanie światłość!”. I stała się światłość. ⁴Bóg widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności. ⁵I nazwał Bóg światłość dniem, a ciemność nazwał nocą. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień pierwszy.

⁶A potem Bóg rzekł: „Niechaj powstanie sklepienie w środku wód i niechaj ono oddzieli jedne wody od drugich!”. ⁷Uczyniwszy to sklepienie, Bóg oddzielił wody pod sklepieniem od wód ponad sklepieniem; a gdy tak się stało, ⁸Bóg nazwał to sklepienie niebem. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień drugi.

⁹A potem Bóg rzekł: „Niechaj zbiorą się wody spod nieba w jedno miejsce i niech się ukaże powierzchnia sucha!”. A gdy tak się stało, ¹⁰Bóg nazwał tę suchą powierzchnię ziemią, a zbiorowisko wód nazwał morzem. Bóg widząc, że były dobre, ¹¹rzekł: „Niechaj ziemia wyda rośliny zielone: trawy dające nasiona, drzewa owocowe rodzące na ziemi według swego gatunku owoce, w których są nasiona”. I stało się tak.

Biblia Tysiąclecia, Warszawa 1989.

Na podstawie tekstów 1. i 2. oraz własnej wiedzy uzupełnij tabelę.

	Mitologia	Biblia
Jak powstał świat?		
Jaka zasada rządziła powstałym światem?		
Scharakteryzuj Boga/bogów.		

Zadanie 2 (0–2 pkt)

Zapoznaj się z obrazem.

Frederick Leighton Powrót Persefony

Frederick Leighton, *Powrót Persefony*, ok. 1891, olej na płótnie, 203 x 152 cm, Leeds Art Gallery, Anglia

Zadanie 2.1.

Podaj znaczenie pojęcia *archetyp*.

Zadanie 2.2.

Wyjaśnij, w jaki sposób powyższy tekst kultury ilustruje mit o Korze i Demeter. Podaj dwa uzasadnienia swojego zdania odnoszące się do treści obrazu oraz do mitu.

Zadanie 3 (0–1 pkt)

Przeczytaj poniższy tekst.

Pieśń o Rolandzie (fragment)

Roland czuje, że śmierć go bierze całego: z głowy zstępuje do serca. Biegnie rycerz pędem na szczyt góry, położył się na zielonej murawie, twarzą do ziemi. Pod siebie kładzie swój miecz i róg. Obrócił głowę ku zgrai pogan; tak czyni, chcąc, aby Karol powiedział i wszyscy jego ludzie, że umarł jako zwycięzca i jako zacny hrabia. Raz po raz słabnącą ręką uderza się w piersi. Za grzechy swoje wyciąga ku niebu swoją rękawicę.

Roland czuje, że dobiegł już kresu. Leży na stromym pagórku twarzą ku Hiszpanii. Jedną ręką bije się w pierś: „Boże, przez twoją łaskę, *mea culpa*¹; za moje grzechy, wielkie i małe, jakie popełniłem od godziny urodzenia aż do dnia, w którym oto poległem!”. Wyciągnął do Boga prawą rękawicę. Aniołowie z nieba zstępują ku niemu.

Pieśń o Rolandzie, tłum. T. Żeleński-Boy, Warszawa 1965.

Korzystając z tekstu, wyjaśnij pojęcie sztuki pięknego umierania (*ars bene moriendi*).

Zadanie 4 (0–1 pkt)

Przeczytaj podany fragment wypowiedzi literaturoznawcy, profesora Janusza Pelca. Jak należy rozumieć stwierdzenie, że twórczość Jana Kochanowskiego wyrosła na podglebiu wielkiej kultury śródziemnomorskiej? Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do wybranego tekstu Jana z Czarnolasu.

Oczywiście nad Kochanowskim i jego twórczością, widzianą w kontekście szeroko rozumianej kultury europejskiej, wyrosłej na podglebiu wielkiej kultury śródziemnomorskiej, pracowałem i nadal pracuję.

¹ *mea culpa* (łac.) – moja wina

Zadanie 5 (0–2 pkt)

Przeczytaj poniższy tekst.

Stanisław Barańczak

Południe

Słodki lek prawdziwości, smak, co skróci z nami
przejście, ten stromy szlak, pionową drogę
z nagłego krzyku tuż po urodzeniu
w dół; jeszcze nieprzytomny
bielą kropli z piersi,
nagim potopem
światła,
smak
i
znak
świata;
jakim powrotem
– wielokrotny, pierwszy,
twój – jeszcze się przypomni
na dnie, po życiu już, po urojeniu
trzeźwiej bezstronny: smak ponownie trochę
słodki, lecz bardziej gorzki, jak to z truciznami

S. Barańczak, *Południe* [w:] *Widokówka z tego świata i inne rymy z lat 1986–1988*, Paryż 1988.

Zadanie 5.1.

Wyjaśnij pojęcie *koncept*.

.....

.....

.....

Zadanie 5.2.

Przedstaw tematykę powyższego wiersza. Podaj imię i nazwisko oraz tytuł utworu polskiego autora, który mógł zainspirować Stanisława Barańczaka.

.....

.....

.....

.....

NOWA MATURA z GWO

Wszystkie nasze publikacje maturalne do języka polskiego można znaleźć na stronie maturazpolskiego.gwo.pl oraz w księgarni internetowej GWO.

Polecamy korzystne promocje oraz rabaty, dzięki którym można zakupić nasze książki znacznie taniej.

1

Wejdź na stronę maturazpolskiego.gwo.pl i zapoznaj się z naszymi publikacjami.

2

Wybierz interesującą Cię pozycję i przejdź do księgarni GWO.

3

Wpisz podczas zakupów **kod rabatowy** przedstawiciela i skorzystaj ze zniżki **20%**.

Skontaktuj się z nami:

Dokładny obszar działania naszych przedstawicieli regionalnych można sprawdzić na koordynatorzy.gwo.pl lub pod numerem telefonu **58 340 63 53**.

Informacje o ofercie
tel. **58 340 63 53**, e-mail: bok@gwo.pl
Informacje o LEPSZEJ SZKOLE
tel. **58 340 63 58**, e-mail: ls@gwo.pl
Informacje handlowe
tel. **801 643 917**, e-mail: handel@gwo.pl

dane Twojego przedstawiciela regionalnego

www.gwo.pl

**Polski
wydawca**